

UNIVERZITET U NIŠU

PRAVNI FAKULTET

Pojam i oblici trgovine ljudima – pravni aspekti

(Master rad)

Mentor: Predrag Dimitrijević

Student: Milan Đorđević

Broj indeksa: M027/21-UP

Niš, 2023.

Sadržaj

Uvod	4
1. Pojam i definicija trgovine ljudima.....	5
2. Elementi trgovine ljudima	7
3. Karakteristike trgovine ljudima	8
4. Oblici trgovine ljudima	9
4.1. Trgovina ljudima kao vid eksploatacije.....	10
4.2. Trgovina ljudima u odnosu na pol i uzrast žrtava	12
4.3. Trgovina ljudima prema teritoriji izvršenja dela	13
4.4. Trgovina ljudima prema položaju žrtve	14
4.5. Trgovina ljudima prema stepenu društvene opasnosti	15
4.6. Trgovina ljudima kao međunarodno krivično delo	16
4.6.1. O pojmu međunarodnog krivičnog dela	16
4.6.2. Trgovina ljudima kao međunarodno krivično delo.....	17
4.6.3. Elementi trgovine ljudima kao međunarodnog krivičnog dela.....	19
5. Vidovi trgovine ljudima	20
5.1. Trgovina ženama	20
5.2. Trgovina decom	24
5.3. Trgovina muškarcima	27
6. Međunarodna pomoć i saradnja u suzbijanju trgovine ljudima	29
6.1. Međunarodna kriminalističko-obaveštajna saradnja.....	30
6.2. Zajedničke istrage i formiranje zajedničkih policijskih tela.....	31
6.3. Preduzimanje kriminalističko-obaveštajnih mera na teritoriji drugih zemalja...	31
6.4 Ekstradicija	32
7. Pojmovno razgraničenje trgovine ljudima i drugih oblika ugrožavanja.....	34
8. Faze izvršenja trgovine ljudima	36
8.1. Namamljivanje (regrutovanje žrtava trgovine ljudima)	37
8.2. Transport/transfer/prodaja	39
8.3. Oblici eksploatacija	41
8.3.1. Seksualna eksploatacija.....	42
8.3.2. Radna eksploatacija	43
8.3.3. Ilegalno usvojenje.....	45
8.3.4. Prinudni brak.....	47
9. Strategija borbe protiv trgovine ljudima u Republici Srbiji.....	48

9.1. Uvodni deo.....	48
9.2. Zakonodavni okvir	49
9.2.1. Trgovina ljudima	51
Član 388	51
9.2.2. Trgovina decom radi usvojenja	52
Član 389	52
9.2.3. Zasnivanje ropskog odnosa i prevoz lica u ropskom odnosu.....	52
Član 390	52
9.3. Pomoć i zaštita žrtava	53
Zaključak	56
Literatura	57
Sažetak i ključne reči.....	59
Summary and key words.....	60
Biografija.....	61

Uvod

Trgovina ljudima je jedan od najunosnijih i najopasnijih oblika organizovanog kriminalnog delovanja koje uglavnom poprima transnacionalni karakter, što znači da su gotovo sve države savremenog sveta na određeni način pogođene njegovim negativnim efektima. Enormno velika kriminalna dobit koja se ostvaruje trgovinom ljudima navodi njene aktere da pronalaze nove i usavršavaju već postojeće načine vrbovanja potencijalnih žrtava. Pri tom, ljudi koji se ovim zločinom bave pokazuju takvu perfidnost, bestijalnost i okrutnost u postupanju sa svojim žrtvama da tako uništavaju njihove osnovne ljudske vrednosti uključujući i život. Poseban problem predstavlja i veoma velika tamna brojka odnosno činjenica da je stvaran broj žrtava trgovine ljudima mnogo veći nego što to pokazuju zvanični podaci. To su sve razlozi koji ukazuju na neophodnost snažnog i sinhronizovanog odgovora međunarodne zajednice u borbi protiv trgovine ljudima, svake države pojedinačno i svih institucija koje se bave borbom protiv kriminaliteta i zaštitom i unapređenjem ljudskih prava. Na međunarodnom nivou mnogobrojne institucije neprekidno pokreću i sprovode različite mere i aktivnosti koje su usmerene ka sprečavanju i suzbijanju trgovine ljudima. Napori u tom pravcu ogledaju se i u definisanju pravnog osnova i normativnog okruženja, koji konkretne i ukupne aktivnosti treba da učine delotvornijim.

Različiti oblici eksploatacije trgovinom ljudima podrazumevaju i specifične žrtve i sve one zavređuju odgovarajuću pažnju. Sprovođenje sveobuhvatnih mera bi trebalo da se odnosi kako na stvaranje preduslova za krivični progon i adekvatno kažnjavanje izvršilaca, tako i maksimalnu zaštitu žrtava kroz pružanje pomoći i podrške.

1. Pojam i definicija trgovine ljudima

U literaturi postoje mnogobrojne definicije kojima se određuje pojam trgovine ljudima kao oblik organizovanog kriminaliteta i jedan od najsravnijih oblika krivičnih dela u savremenom svetu.

Pojam trgovine ljudima je prvi put sveobuhvatno definisan Protokolom Ujedinjenih nacija za prevenciju, suzbijanje i kažnjavanje trgovine ljudskim bićima, naročito ženama i decom, koji dopunjava Konvenciju Ujedinjenih nacija protiv transnacionalnog organizovanog kriminaliteta iz 2000. godine.

Pored definicije UN-a, i druge institucije su pokušale da daju definiciju trgovine ljudima. Regrutovanje, prevoz ili kretanje osoba unutar, ili preko granica, radi finansijske ili druge dobiti, u čemu se materijalna obmana, prisila, sila, neposredne ili posredne pretnje, zloupotreba autoriteta, prevara, lažno predstavljanje i skrivanje pravog identite koriste u svrhu stavljanja nekog prisilno ili protiv njegove volje u situacije iskorištenosti, zlostavljanja ili služenja kao što su: prisilna prostitucija, prisilno prosjačenje i prisilan rad (Međunarodna organizacija za migracije, 1999).

Član 3. Protokola iz Palerma predviđa da se pod trgovinom ljudskim bićima podrazumeva vrbovanje, prevoženje, prebacivanje, skrivanje i primanje lica, putem pretnje silom ili upotrebom sile ili drugih oblika prisile, otmice, prevare, obmane, zloupotrebe ovlašćenja ili teškog položaja ili davanja ili primanja novca ili koristi da bi se dobio pristanak lica koje ima kontrolu nad drugim licem, s ciljem eksploatacije.

Eksploatacija obuhvata, kao minimum, eksploataciju prostitucije drugih lica ili druge oblike seksualne eksploatacije, prinudni rad ili službu, ropstvo ili odnos sličan ropstvu, servitut ili uklanjanje organa.

Pristanak žrtve trgovine ljudskim bićima na nameravanu eksploataciju iznetu u podstavu a) ovog člana je bez značaja u slučajevima u kojima je korišćena bilo koja mera iznetu u podstavu a); vrbovanje, prevoženje, prebacivanje, skrivanje ili primanje deteta za svrhe eksploatacije smatra se 'trgovinom ljudskim bićima' čak i ako ne obuhvata bilo koje od

sredstava iznetih u podstavu a) ovog člana; pojam 'dete' označava bilo koju osobu mlađu od osamnaest godina (Bjelica, 2009:22).

Takođe, pod trgovinom ljudima podrazumevaju se i „sva dela u regrutovanju i/ili prevozu žena, unutar ili preko državnih granica, za rad ili usluge, učinjena sredstvima nasilja ili pretnja nasiljem, zloupotrebe autoriteta ili položaja dominacije, dužničkog vezivanja, obmane ili drugih oblika prisile.” (Global Alliance Against Trafficking Women - GAATW, 1999).

Trgovina ljudima definiše se i kao: “Zapošljavanje, transport, transfer, skrivanje, ili prijem lica, upotrebom ili pretnjom upotrebe sile ili drugih oblika prinude, ili otimanja, prevare, obmane, ili zloupotrebe ovlašćenje ili inferiornog položaja, ili davanje ili primanje plate ili koristi, da bi se pribavila saglasnost koja ima kontrolu nad drugom osobom, u svrhu iskorišćavanja. Iskorišćavanje uključuje, u najmanjoj meri, iskorišćavanje usluge, ropstvo ili praksu sličnu ropstvu, ropSKU zavisnost ili uklanjanje” (Ekberg, S.G., “The Palermo Protocol”, NIKMagasin, NOI, 2000). Vrbovanje, prevoz, transfer, smeštaj ili prihvatanje lica, upotrebom pretnje ili upotrebom sile, u svrhu eksploatacije, odnosi se na trgovinu ljudima.

Kada je reč o trgovini ljudima pored pojmovnog određenja u međunarodnim dokumentima pregledom literature može se ustanoviti da su se pojmom trgovine ljudima bavili i kriminolozi.

Pod pojmom trgovine ljudima Bošković podrazumeva „regrutovanje, transportovanje, transferisanje, prihvatanje i primanje osoba, putem sredstava prinude ili upotrebe sile ili drugih oblika prinude, radi eksploatacije“ (Bošković, 1998: 21).

Ovaj oblik organizovanog kriminaliteta predstavlja globalni problem, koji opstaje uprkos koordiniranoj akciji na nacionalnom i međunarodnom nivou. Trgovina ljudima je prisutna svuda u svetu ali se pozicije pojedinih zemalja razlikuju.

Tako možemo razlikovati zemlje iz kojih se vrbuju i regrutuju žrtve trgovine ljudima, tranzitne zemlje - zemlje preko čijih teritorija se obavlja transport i na kraju zemlje destinacije u koje se dopremaju žrtve radi eksploatacije (Kostić, 2011:130)

2. Elementi trgovine ljudima

Kroz samu definiciju trgovine ljudima mogu se uočiti tri segmenta te pojave, a to su radnja izvršenja, sredstvo izvršenja i cilj. To su ujedno i tri elementa trgovine ljudima:

- a) čin (šta?),
- b) način (kako?) i
- c) namera (zašto?).

Sam čin trgovine ljudima označava aktivnosti koje preduzima neko lice u vršenju konkretnog krivičnog dela. Najčešće su to: vrbovanje, prebacivanje, prevoženje, skrivanje, prodaja ili kupovina lica.¹ Svaka od ovih delatnosti predstavlja radnju izvršenja, kao prvi konstitutivni element trgovine ljudima. To su različite aktivnosti koje se preduzimaju radi ostvarivanja cilja koji je u ovom slučaju eksploatacija ljudskih bića.

Način trgovine ljudima označava kako u suštini lice postaje žrtva trgovine ljudima, kako se ona potčinjava i na koji način se nad njom uspostavlja kontrola. Najčešće je to putem oružane pretnje, pretnje silom, upotrebom raznih oblika prisile kao što su otmica, prevara, zloupotreba teškog položaja žrtve, zadržavanje dokumenata, davanje ili primanje novca kako bi se dobio pristanak lica koje na neki način već ima kontrolu nad žrtvom.

Namera, odnosno cilj da se neko lice eksploatiše radi sticanja sopstvene dobiti predstavlja nužan element trgovine ljudima. Namera eksploatacije može da obuhvati eksploataciju prostitucije drugih lica ili druge oblike seksualne eksploatacije, prinudni rad, ropstvo ili neki odnos modifikovanog ropstva, služenje ili čak uklanjanje i prodaju organa. Zbog toga se trgovina ljudima određuje kao zločin posebne namere i nekad ne mora doći do samog čina izvršenja eksploatacije da bi se određene aktivnosti definisale kao trgovina ljudima. Jedan od stereotipa je da trgovci ljudima svoje žrtve izlažu isključivo seksualnoj eksploataciji,

---

¹ L. Milanović, B. Lajović, D. Barjaktarović, B. Radosavljević, *Priručnik za obrazovni sistem – zaštita učenika od trgovine ljudima*, Beograd, 2016, str. 13.

te da su samo žene i devojčice ugrožene, a pri tome se zanemaruju drugi oblici eksploatacije, kao što je radna eksploatacija čije su žrtve najčešće muškarci.

Imajući u vidu da se načini ostvarivanja kontrole nad žrtvama trgovine ljudima stalno menjaju, kao i oblici njihovog eksploataisanja, ova tri ključna elementa pojma trgovine ljudima nisu konačno određena, kao ni sama definicija trgovine ljudima koja se menja u skladu sa promenama u razvoju ove pojave.

3. Karakteristike trgovine ljudima

Karakteristike trgovine ljudima određene su činjenicom da se radi o složenoj transnacionalnoj nezakonitoj aktivnosti, čije izvršenje zahteva izuzetnu organizovanost. Kao specifična društvena pojava, trgovina ljudima ima svoje karakteristike koje su uslovljene elementima koji je predstavljaju. Iako je utvrđivanje karakteristika neke društvene pojave relativna stvar, može se reći da se kao bitne karakteristike trgovine ljudima javljaju:²

- organizovanost – trgovina ljudima je uglavnom kriminalna aktivnost većih grupa i proizvod njihovog organizovanog delovanja,
- protivpravnost – trgovina ljudima je određena kao krivično delo, kako u zakonodavstvu Republike Srbije, tako i u normama međunarodnog javnog prava,
- nemoralnost – predstavlja oblik kršenja moralnih normi i osnovnih ljudskih prava i sloboda,
- rasprostranjenost – trgovina ljudima je postala globalna pojava i gotovo da ne postoji zemlja koja nije suočena sa nekim njenim vidom,
- nasilnost – sama po sebi ona podrazumeva korišćenje nasilnih metoda sredstava prinude prema žrtvama,
- latentnost – tajnost delovanja kriminalnih grupa doprinosi utisku nevidljivosti trgovine ljudima,
- visoka tamna brojka – broj nepoznatih izvršenih krivičnih dela u okviru celog procesa trgovine ljudima je visok,

---

² S. Mijalković, *Teorijsko određenje pojma trgovine ljudima, Nauka, bezbednost, policija, br. 2-3, Vol. 9, str. 177.*

- povezanost sa drugim oblicima ugrožavanja bezbednosti i kriminalnim radnjama – imajući u vidu da donosi veliki profit i da se sastoji od više segmenata, trgovina ljudima u direktnoj je vezi sa drugim oblicima kriminaliteta kao što su trgovina opojnim drogama, automobilima i oružjem, korupcija i sl. i
- nedovoljna proučenost – iako je trgovina ljudima masovna i veoma zastupljena u modernom dobu, ona nije dovoljno istražena, pa samim tim ne mogu biti sprovedene adekvatne preventivne i represivne mere koje su neophodne kako bi se ona iskorenila.

Za trgovinu ljudima kaže se da je zločin, a taj izraz upotrebljavaju i mnogi međunarodnopravni dokumenti. „Zločin se najčešće shvata kao pojedinačno kriminalno ponašanje, koji se u sadržinskom smislu podudara sa pojmom krivičnog dela I predstavlja najteži oblik kršenja normi krivičnog zakona uopšte“.³ Statut stalnog Međunarodnog krivičnog suda predviđa određena ljudska ponašanja kao zločine, te se I trgovina ljudima označava kao zločin protiv čovečnosti.⁴

4. Oblici trgovine ljudima

Trgovina ljudima je pojava koja se javlja u različitim oblicima ispoljavanja.

Upravo zbog obilja tih specifičnih oblika i njihovih karakteristika, teško je dati sveobuhvatnu opštu klasifikaciju formi kroz koje se ona manifestuje. Tako se osnovna podela oblika trgovine ljudima može izvršiti na osnovu više kriterijuma:

- a) prema vidu eksploatacije žrtava,
- b) u odnosu na pol i uzrast žrtava,
- v) prema teritoriji izvršenja ili
- g) prema položaju u kome se nalazi žrtva.⁵

³ D. Jovašević, *Leksikon krivičnog prava*, Beograd, 2011, str. 765.

⁴ Rimski statut Međunarodnog krivičnog suda, *Sl. list SRJ – Međunarodni ugovori*, br. 5/2001, čl. 5.

⁵ S. Mijalković, *Trgovina ljudima kao oblik organizovanog kriminala – osnovna fenomenološka obeležja*, *Nauka, bezbednost, policija*, br. 1, Vol. 11, str. 113-114.

4.1. Trgovina ljudima kao vid eksploatacije

Iako je prihvaćena definicija trgovine ljudima iz Protokola za prevenciju, suzbijanje i kažnjavanje trgovine ljudskim bićima, u njemu nisu jasno definisani i pojedini oblici eksploatacije žrtava takve trgovine. Tako je ostavljeno nacionalnim zakonodavstvima da preciziraju ove pojavne oblike eksploatacije uz korišćenje drugih međunarodnih pravnih dokumenata.

Prema vidovima eksploatacije žrtava, oblici trgovine ljudima se mogu klasifikovati na: radnu eksploataciju, seksualnu eksploataciju, ilegalno usvojenje dece, prinudno sklapanje braka, trgovinu organima, prinudno učestvovanje u oružanim sukobima, prinudu na vršenje određenih kriminalnih radnji i na trgovinu ljudima u užem smislu.⁶

Radna eksploatacija podrazumeva vid eksploatacije gde su žrtve prinuđene na neplaćen ili nedovoljno plaćen rad. Predmet eksploatacije žrtava je njihova radna snaga i sposobnost, a mogućnosti korišćenja iste su veoma široke, pa je ovaj oblik sigurno jedan od najzastupljenijih u praksi. Ovaj oblik trgovine ljudima se takođe javlja u više pojedinačnih vidova kao što su: poljoprivredna eksploatacija, industrijska eksploatacija, eksploatacija u uslužnom sektoru, eksploatacija u domaćinstvu i kombinovana eksploatacija. Ovi vidovi su formirani prema tome u kom sektoru rada se odvija eksploatacija žrtve.

Seksualna eksploatacija je oblik eksploatacije gde se eksploatiše telo žrtve, odnosno polni i seksualni integritet i identitet žrtve. Pored radne eksploatacije, ovaj oblik je jedan od najzastupljenijih u praksi i on je postojao u svim periodima razvoja ljudskog društva. Ova eksploatacija se javlja u više različitih vidova, pri čemu žrtve u zavisnosti od njenog vida mogu biti žene, muškarci i deca. Ona se može ispoljiti kao nekomercijalno, komercijalno i kombinovano seksualno ropstvo.

Pod nekomercijalnim seksualnim ropstvom se podrazumeva situacija kada je žrtva kupljena radi zadovoljenja ličnih potreba ili potreba bliskih ljudi bez neposrednog ostvarivanja finansijske koristi.

---

⁶ *Ibid, str. 118.*

Komercijalno seksualno ropstvo označava izloženost žrtava masovnoj eksploataciji unapred poznatih ili nepoznatih lica sa ciljem sticanja prihoda gde spadaju: prostitucija, pornografija i tzv. „seks turizam“ (koji obuhvata i prostituciju i pornografiju).

Kombinovano seksualno ropstvo predstavlja kombinaciju dva, prethodno pomenuta, vida seksualnog ropstva.

Ilegalno usvojenje dece podrazumeva zasnivanje adoptivnog srodstva između odraslih lica i deteta koje nije izvršeno po zakonskoj proceduri. Budući roditelji kontaktiraju pripadnike organizovanih kriminalnih grupa i postižu dogovor oko nabavke deteta. Oni iznose svoje želje oko pola, starosti i drugih fizičkih karakteristika deteta, posle čega se obaveštavaju o ceni. Pripadnici kriminalnih grupa do dece dolaze krađom iz porodilišta, vrtića, škola ili kupovinom od roditelja.

Dete nastavlja život u novoj porodici, pri čemu je često dovedeno u zabludu da su usvojitelji njegovi biološki roditelji. Kada je reč o ovom vidu eksploatacije, koji se naziva ilegalno usvojenje, zbog samog položaja i načina na koji je dovedena žrtva, treba istaći da se najčešće trguje novorođenčadima. U nekim slučajevima nelegalno usvojenje, osim zloupotrebe deteta, dovodi i do njegove dalje eksploatacije.⁷

Prinudno sklapanje braka predstavlja oblik trgovine ljudima u kome se žrtva eksploatiše prinudno kroz nametnutu ulogu supružnika. Ovde ne postoji saglasnost obe strane, već samo jedne, dok je druga strana (najčešće žena ili dete) prinuđena da uđe u brak. Brakovi koji su sklopljeni primoravanjem, obmanom ili uz upotrebu sile radi sticanja materijalne dobiti spadaju u trgovinu ljudima, ali je u praksi nekada teško odrediti da li u konkretnom slučaju postoji prinuda ili obmana.

Imajući u vidu da su najčešće žrtve prinudnog braka deca ili veoma mlade osobe, osećaj lojalnosti prema roditeljima ili prisila mogu da ih ometaju u slobodnom davanju pristanka za ulazak u bračnu zajednicu. Sa druge strane, materijalna korist može da se javi kao motiv da roditelji ili drugi posrednici postupe protivno željama mlade osobe koja je žrtva ovog oblika trgovine ljudima. Prinudnim sklapanjem braka devojčice gube pravo da budu deca, čime su na najgrublji način prekršena njihova prava.⁸

---

⁷ L. Milanović, B. Lajović, D. Barjaktarović, B. Radosavljević, *Priručnik za obrazovni sistem – zaštita učenika od trgovine ljudima*, op. cit. str. 19-20

⁸ *Ibid*, str. 17.

Kada je reč o trgovini organima i delovima tela žrtve su eksploatisane tako što im je uzet neki organ iz organizma ili neki deo tela. Uzimajući u obzir da li postoji saglasnost davaoca organa, odnosno dela tela razlikuju se: a) dobrovoljno davanje ljudskih organa ili delova tela i b) nasilno uzimanje ljudskih organa ili delova tela.

Interesovanje kriminalnih grupa za ovaj vid trgovine se nalazi u prodaji organa ili tkiva radi transplantacije, prodaji medicinskim ustanovama za laboratorijska istraživanja i prodaji u druge svrhe.

Prinudno učestvovanje u oružanim sukobima je oblik eksploatacije žrtava pri kojem se one primoravaju na direktno ili indirektno učestvovanje u oružanim borbama. Ako se uzme u obzir da u vojnim sukobima, pored vojnih učestvuju i mnoge paravojne formacije i plaćenici, žrtve trgovine ljudima su idealna zamena za plaćenike, a ljudski gubici u ovoj kategoriji učesnika sukoba se smatraju kolateralnom štetom.

Prinuda na vršenje određenih kriminalnih radnji je oblik trgovine ljudima u kojem se žrtve primoravaju na vršenje određenih protivzakonitih radnji, a sve to u cilju sticanja protivpravne imovinske koristi za onoga ko primenjuje prinudu. Ako se posmatra stepen društvene opasnosti koji nose izvršena nezakonita dela, razlikuju se: a) prinuda na vršenje prekršaja i b) prinuda na vršenje krivičnih dela.

Trgovina ljudima u užem smislu predstavlja oblik eksploatacije u kome žrtva ne ostaje u posedu one kriminalne grupe koja ju je regrutovala i transportovala, već se prodaje drugom licu ili organizovanoj kriminalnoj grupi radi dalje eksploatacije. U ovom slučaju nema nikakvih oblika eksploatacije žrtve od strane njenog trenutnog „vlasnika“, osim što se prodaje trećem licu.

4.2. Trgovina ljudima u odnosu na pol i uzrast žrtava

Ako se kao kriterijum za klasifikaciju oblika trgovine ljudima uzmu biofiziološke karakteristike žrtava, odnosno njihov pol i uzrast, onda se trgovina ljudima može podeliti na: a) trgovinu muškarcima, b) trgovinu ženama i v) trgovinu decom koja mogu biti ili muškog ili ženskog pola.⁹ Ova klasifikacija je značajna jer se u različitim državama na različite načine

---

⁹ *Vidovi i oblici trgovine ljudima, op. cit. str.38.*

tretiraju iste pojave ugrožavanja bezbednosti. U nekim državama nije predviđeno sankcionisanje trgovine muškarcima, u drugim državama se sankcioniše samo trgovina decom, dok se u trećim državama sankcioniše trgovina ženama, a trgovina decom se tretira kao teži oblik ovog krivičnog dela. Protokol o trgovini ljudima određuje pojam deteta kao lice koje je mlađe od osamnaest godina.¹⁰

Žrtve trgovine ljudima mogu podjednako biti i muškarci i žene i deca, ali pojedini oblici eksploatacije jesu donekle uslovljeni polom žrtve. Radnoj eksploataciji i učešću u oružanim sukobima najčešće su izloženi muškarci i dečaci, servitutu, sklapanju brakova i seksualnoj eksploataciji – najčešće su žrtve žene i devojčice, dok su deca više izložena dečjoj pornografiji, trgovini radi usvojenja, prosjačenju i neretko su žrtve pedofilije. Kada je u pitanju trgovina ljudskim organima i tkivima pol žrtve nije od značaja.

Iako se odredbe Protokola odnose na trgovinu ljudima kao svim ljudskim bićima, međunarodna zajednica u nekim međunarodnopravnim i drugim dokumentima stavlja poseban akcenat na trgovinu ženama i decom, kao posebno ranjivim licima na pojedine vidove eksploatacije ili je ta eksploatacija karakteristična za pojedine polove.

4.3. Trgovina ljudima prema teritoriji izvršenja dela

Bitan uslov za ovu klasifikaciju oblika trgovine ljudima se javlja u vidu kretanja žrtve, a ne prema prostornom delovanju kriminalnih grupa koje su nosioci ove ilegalne trgovine. Bitno je na početku istaći da se trgovina ljudima može javiti na: a) nacionalnom i b) međunarodnom tj. nadnacionalnom nivou.¹¹

Trgovina ljudima može biti izvršena u granicama jedne države u kom slučaju nema prelaženja državne granice od strane žrtava. Zato se ovaj oblik dela naziva trgovina ljudima na nacionalnom nivou. Oblici ovog vida trgovine ljudima mogu biti: a) trgovina ljudima na

---

¹⁰ S. Čopić, V. Nikolić Ristanović, *Krivično delo trgovine ljudski bićima-međunarodni dokumenti, savremena zakonska rešenja i Krivični zakon SR Jugoslavije, Temida, Beograd, br. 1, 2002., str. 38-43*

¹¹ S. Mijalković, *Trgovina ljudima kao oblik organizovanog kriminala – osnovna fenomenološka obeležja, op. cit. str 113.*

lokalnom nivou, b) trgovina ljudima na regionalnom nivou i v) trgovina ljudima na nivou cele zajednice.

Trgovina ljudima na nadnacionalnom nivou podrazumeva da trgovina ljudima prelazi nacionalne granice tj. da se žrtva prebacuje van nacionalne države, odnosno van zemlje porekla. Ovaj oblik trgovine ljudima se javlja u više oblika: a) prekogranična trgovina ljudima, b) međunarodna regionalna trgovina ljudima i v) globalna trgovina ljudima. Prekogranična trgovina ljudima najčešće prerasta u međunarodnu regionalnu, a regionalna trgovina prerasta u globalnu. Ove oblike trgovine mogu realizovati isključivo nosioci međunarodnih kriminalnih aktivnosti.

4.4. Trgovina ljudima prema položaju žrtve

Zavisno od vrste ličnog odnosa i stava žrtve prema položaju u kojem se nalazi, trgovina ljudima se može klasifikovati kao: a) prisilna trgovina ljudima i b) „dobrovoljna” trgovina ljudima.¹²

Prisilna trgovina ljudima podrazumeva odsustvo saglasnosti žrtve da bude predmet trgovine i eksploatacije. Uz to ona podrazumeva i primenu raznih oblika prinude (sile ili pretnje) prema žrtvi. Ta prinuda može biti u vidu pretnje silom, obmane, zloupotrebe ovlašćenja i na drugi način.

„Dobrovoljna“ trgovina ljudima podrazumeva sve oblike trgovine ljudima gde je prisutna saglasnost žrtve da bude predmet trgovine. To je npr. slučaj kada žena uđe u "industriju seksa" gde ima kontrolu nad time šta radi, sa kim radi i koliko radi, a često se i tada može utvrditi da joj je bez obzira na to što je prihvatila neke uslove, većina drugih uslova ipak nametnuta. Na kraju i ona biva prinuđena na radnje bez svoje saglasnosti. U takvim situacijama je, bez obzira što je lice svesno i voljno prihvatilo da bude sredstvo eksploatacije, to i dalje kvalifikovano kao krivično delo, pa ne postoji osnov za oslobađanje njegovog učinioca od krivične odgovornosti i kazne. Od ovoga se moraju razlikovati slučajevi gde su neka lica prevarom ili obmanom, da će raditi „pristojne“ poslove u stranoj državi, dovedena u ropski položaj i eksploatisane na načine koji nemaju veze sa datim obećanjima i ponudama.

---

¹² *Ibid. str. 114.*

Sa aspekta bezbednosnih nauka pristanak žrtve na njenu trgovinu I eksploataciju predstavlja oblik ugrožavanja bezbednosti sa nižim stepenom društvene opasnosti od oblika eksploatacije kod kojih ovakav pristanak ne postoji. Sa pravnog aspekta, krivično delo i odgovornost učinioca postoje u oba slučaja, bez obzira na to da li postoji ili ne postoji pristanak žrtve.

4.5. Trgovina ljudima prema stepenu društvene opasnosti

Prema stepenu društvene opasnosti koju sobom nosi, trgovina ljudima se deli na: a) običajnu trgovinu ljudima i b) kriminalnu trgovinu ljudima.

Običajna trgovina ljudima obuhvata različite oblike trgovine ljudima koji oduvek postoje u društvu i koji su element njegove kulture, deo verovanja i običaja naroda. To je trgovina ljudima koja nema za cilj nikakav oblik eksploatacije čoveka.

Ako je društvena opasnost minimalna, a samim tim i stepen ugrožavanja tuđe bezbednosti, tada je i kršenje ljudskih prava minimalno, pa tu i ne postoji krivično delo, što ukazuje da takav oblik trgovine ljudima nema kriminalni karakter. U Republici Srbiji se ovaj oblik trgovine ljudima javlja u vidu "kupovine mlade" pre samog čina venčanja.

Pod kriminalnom trgovinom ljudima podrazumevaju se oblici trgovine ljudima koji nisu običajni, pa stoga predstavljaju domaći i međunarodni bezbednosni izazov. Pojavni oblici kriminalne trgovine ljudima jesu protivpravni, zabranjeni međunarodnim aktima, ustavnim i zakonskim normama.

Svi ti oblici trgovine ljudima ne nose isti stepen opasnosti, koje proizvode prema zaštićenim vrednostima društva I mogu se podeliti na: a) običajno-kriminalne ili pojedinačne tj. neorganizovane i b) organizovane oblike.

4.6. Trgovina ljudima kao međunarodno krivično delo

Međunarodno krivično pravo se sastoji iz više propisa sadržanih u nizu međunarodnih konvencija, ugovora, paktova i protokola (univerzalnog i regionalnog karaktera).⁸² Ono, u prvom redu, propisuje međunarodna krivična dela i sistem sankcija za njihove učinioce. Dakle, međunarodno krivično delo nije svaki zločin ili protivpravno delo, već je to ono delo koje u najvećoj meri vređa vrednosti međunarodne zajednice ili koje krši običajne norme međunarodnog prava, a koje države često nisu u stanju da procesuiraju u svojim okvirima i nadležnostima.¹³

4.6.1. O pojmu međunarodnog krivičnog dela

U pravnoj teoriji ne postoji jedinstveno određenje pojma međunarodnog krivičnog dela, kao ni određenje koja sve dela mogu da budu tretirana kao međunarodna krivična dela ili koji su osnovni elementi međunarodnih krivičnih dela. Osnovni razlog za to je nedostatak jedinstvenog međunarodnog kodeksa, kao dokumenta na osnovu kojeg bi se jasno odredilo šta čini osnovne elemente međunarodnog krivičnog prava i šta čini elemente međunarodnih krivičnih dela. Svojevrstu ulogu kodeksa, zahvaljujući velikom broju ratifikacija ima Rimski statut Međunarodnog krivičnog suda kojim je osnovan Međunarodni krivični sud i koji je odredio šta će spadati u njegovu nadležnost. Njegovo sedište je u Hagu. Mane koje se mogu uputiti prihvatanju ovog Statuta kao kodeksa jesu mali broj normi materijalnog karaktera i brojne pravne praznine koje treba da budu upotpunjene budućom praksom Međunarodnog krivičnog suda.

Uzimajući u obzir stavove brojnih autora u pogledu pojma međunarodnog krivičnog dela može se doći do zaključka da ono predstavlja protivpravno ponašanje učinioca kojim se povređuju ili ugrožavaju dobra zaštićena međunarodnim pravom, koje je propisima određeno kao krivično delo i za čijeg je učinioca propisana krivična sankcija.¹⁴ Pri tome se uočava da se

---

¹³ D. Jovašević, *Međunarodno krivično pravosuđe – između prava, pravde, pomirenja i prava žrtava*, Vojno

delo, br. 4, Vol. 63, str.73.

¹⁴ D. Jovašević, *Leksikon krivičnog prava*, Beograd, 2011, str. 243.

većina autora slaže oko određenja zaštitnog objekta međunarodnih krivičnih dela – to je dobro koje je od interesa za celu međunarodnu zajednicu.

U teoriji međunarodnog krivičnog prava postoji podela međunarodnih krivičnih dela na: a) međunarodna krivična dela u širem i b) međunarodna krivična dela u užem smislu. Krivičnim delima u širem smislu se ne povređuju najviše vrednosti međunarodne zajednice. Međunarodna krivična dela u užem smislu čine ona dela iza kojih stoje kogentne norme međunarodnog prava, te se ona nazivaju i deliktima *stricto sensu*. To su ona dela koja se određuju opštim međunarodnim pravom ili *criminal iuris gentium*.¹⁵

Kao mogući opšti kriterijumi za određivanje međunarodnih krivičnih dela navode se: a) inostranost, b) društvena opasnost, v) sistematičnost i masovnost, g) objektivizacija individualne krivične odgovornosti, d) oblik krivice, đ) svojstvo učinioca, e) široko određen krug pasivnih subjekata i ž) nezastarelost krivičnog gonjenja i kažnjavanja.

4.6.2. Trgovina ljudima kao međunarodno krivično delo

Međunarodnim pravom se inkriminišu krivična dela koja su univerzalna za sve narode sveta. Među takva krivična dela spada i trgovina ljudima. Do nedavno, u teoriji međunarodnog prava nije postojao adekvatan akt koji bi definisao pojam, elemente i oblike ispoljavanja krivičnog dela trgovine ljudima. Danas je prisutnija težnja da se i u međunarodnom krivičnom pravu uvedu standardi kakvi postoje u nacionalnim zakonodavstvima u pogledu načela zakonitosti. U prilog tome ide činjenica da ukoliko krivično delo nije jasno i u potpunosti definisano, elaboracija načina rešavanja problema i iznalaženje najboljeg načina sprečavanja trgovine ljudima ne bi bilo moguće.¹⁶ Najveći doprinos tome dao je Statut Međunarodnog krivičnog suda, poznatiji kao Rimski statut.

Trgovina ljudima je krivično delo koje ugrožava dostojanstvo čoveka i povređuje njegova osnovna ljudska prava i slobode koji su garantovani međunarodnim dokumentima. To je dovoljan razlog da se ova pojava, pored nacionalnih okvira, definiše i na međunarodnom nivou. Trgovina ljudima predstavlja opasnost kojom se napadaju zajedničke vrednosti

---

¹⁵ *Ibid*, str. 244.

¹⁶ D. Doležal, *Prevenција trgovanja ljudima*, Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci, 6p. 2, Vol. 28, , str. 1405.

međunarodne zajednice. Ovaj oblik trgovine se planira i izvršava na teritoriji više država ili su žrtve ili izvršioци različitih nacionalnosti, pa takva pojava zbog svoje transnacionalne prirode predstavlja delikt koji se najadekvatnije može sprečiti putem međunarodne kriminalizacije.

Kao oblik transnacionalnog organizovanog kriminaliteta, trgovina ljudima je sankcionisana odredbama značajnih međunarodnih pravnih dokumenata, u prvom redu, Konvencijom Ujedinjenih nacija o transnacionalnom organizovanom kriminalu (Palermo konvencija) koja je doneta 2000. godine sa tri dopunska protokola: a) Protokolom o sprečavanju, suzbijanju i kažnjavanju trgovine ljudima, naročito ženama I decom, b) Protokolom protiv krijumčarenja migranata kopnom, morem i vazduhom i v) Protokolom protiv nezakonite proizvodnje i trgovine vatrenim oružjem, njegovim delovima, komponentama i municijom.

Prema Protokolu iz Palerma trgovina ljudima podrazumeva „vrbovanje, prevoženje, prebacivanje, skrivanje i primanje lica, putem pretnje silom ili upotrebom sile ili drugih oblika prisile, otmice, prevare, obmane, zloupotrebe ovlašćenja ili teškog položaja ili davanja ili primanja novca ili koristi da bi se dobio pristanak lica koje ima kontrolu nad drugim licem, u cilju eksploatacije. Eksploatacija obuhvata, kao minimum, eksploataciju prostitucije drugih lica ili druge oblike seksualne eksploatacije, prinudni rad ili službu, ropstvo ili odnos sličan ropstvu, servitut ili uklanjanje organa.“ Iz ove definicije se može zaključiti da je trgovina ljudima krivično delo kojim se ugrožavaju ljudsko dostojanstvo, sloboda, fizički, psihički i seksualni integritet, zdravlje, dovodeći u opasnost i sam život žrtava. Ovaj Protokol se primenjuje u slučajevima u kojima je trgovina ljudima kao krivično delo po svojoj prirodi međunarodno delo i kada uključuje grupu za organizovani kriminal u njegovo izvršenje.

Ovo su najznačajniji međunarodni dokumenti u kojima je trgovina ljudima određena kao međunarodno krivično delo, implicitno i eksplicitno, na osnovu koga su nacionalni pravni sistemi u svojim zakonodavstvima preduzeli korake ka inkriminisanju ovog delikta i određivanju kazni za njegove učinioce. Njima se uređuje i pitanje ekstradicije učinilaca ovog krivičnog dela, kao i međunarodna saradnja država u krivičnom gonjenju i kažnjavanju takvih učinilaca.

4.6.3. Elementi trgovine ljudima kao međunarodnog krivičnog dela

Opšti elementi bilo kog, pa i međunarodnog krivičnog dela jesu:

- Radnja dela,
- Protivpravnost,
- Određenost u zakonu i
- Vinost, odnosno krivica učinioca.

Radnja je objektivna komponenta međunarodnog krivičnog dela i predstavlja njegov *actus reus*. To je ljudsko ponašanje u spoljnom svetu koje svojim uzročnim odnosom mora da proizvede zabranjenu posledicu. Kada je u pitanju trgovina ljudima, radnja ovog krivičnog dela određena je alternativno. To znači da se ovo delo može smatrati izvršenim, preduzimanjem bilo koje od više predviđenih delatnosti, koje su njegovi elementi kao što su: vrbovanje, prevoženje, kupovina, prodaja i dr.¹⁷ Takva se radnja preduzima na protivpravan način i to najčešće silom, pretnjom upotrebe sile, drugim oblicima prisile i sl. Posledica takve radnje se javlja u vidu povrede ili ugrožavanja slobode, telesnog integriteta i dostojanstva drugog ljudskog bića. A sve te radnje se preduzimaju sa određenim ciljem (koji mora da motiviše učinioca na radnju izvršenja, ali taj cilj u konkretnom slučaju ne mora da bude i ostvaren): kako bi se iskoristio rad žrtve ili usluga bilo koje vrste, tj. kako bi se ona eksploatisala na neki način.

Protivpravnost označava element međunarodnog krivičnog dela koji ukazuje da se njime krše norme utvrđene međunarodnim pravom koje imaju za cilj zaštitu određenih vrednosti međunarodne zajednice. Kada je reč o trgovini ljudima, u međunarodnom pravu ne postoje potpuno inkriminatorne norme, jer tim normama nisu predviđene sankcije za ovo delo, ali je ono sa stanovišta međunarodnog prava zabranjena delatnost. Sankcije za ovu zabranu su predviđene nacionalnim krivičnim zakonodavstvima.

Određenost u zakonu znači da delo (radnja, način i sredstvo izvršenja, posledica) predstavljaju krivično delo samo ako je ono kao takvo predviđeno u zakonu. Trgovina ljudima nije predviđena kao krivično delo ni u jednom međunarodnom krivičnom zakoniku ili drugom dokumentu. Ona je kao delo zabranjena pojava, što je predviđeno u nizu međunarodnopravnih dokumenata, konvencija i sporazuma. No, na bazi prihvaćenih obaveza posle potpisivanja i

---

¹⁷Protokol za prevenciju, suzbijanje i kažnjavanje trgovine ljudskim bićima, naročito ženama i decom Član 3, kao i čl. 388. st. 1. Krivičnog Zakonika RS, Službeni glasnik RS, br. 85/2005, 88/2005-ispr, 107/2005-ispr., 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014 i 94/2016

ratifikacije takvih međunarodnih dokumenata, države su obavezne da u svom nacionalnom krivičnom zakonodavstvu predvide krivičnu odgovornost i kazne za učinioce takvih dela čija su obeležja određena u međunarodnom aktu.

Vinost, odnosno krivica učinioca označava svesnu i voljnu upravljenu učinioca na prouzrokovanje svoga dela. Ona predstavlja psihički odnos učinioca prema svom delu. Taj psihički odnos čini subjektivnu komponentu, mens rea, krivičnog dela. Samim tim krivica učinioca postoji samo ako su materijalni elementi krivičnog dela učinjeni svesno i voljno. Trgovina ljudima kao krivično delo se može izvršiti samo sa umišljajem. Vinost kod trgovine ljudima obuhvata svest o delu i htenje tog dela, odnosno nameru da se postigne određeni cilj - da se kroz rad žrtve ili usluge bilo koje vrste postigne njena eksploatacija, što ukazuje na postojanje direktnog umišljaja.

Navedeni objektivni i subjektivni, materijalni i formalni elementi, moraju postojati jedinstveno i međupovezano kako bi, sa stanovišta međunarodnog prava, trgovina ljudima činila opšte biće međunarodnog krivičnog dela. Utvrđivanje bića krivičnog dela predstavlja njegovu pravnu kvalifikaciju, što čine nadležni krivični sudovi u svakom pojedinačnom slučaju.

5. Vidovi trgovine ljudima

Prema biofiziološkim karakteristikama žrtava, odnosno prema polu i uzrastu, trgovina ljudima se može manifestovati kao:

- Trgovina ženama
- Trgovina muškarcima
- Trgovina decom.

5.1. Trgovina ženama

Iako trgovina ženama u poslednje vreme dolazi do posebnog izražaja ona nije pojava novijeg vremena. Začeci potiču još iz antičkog doba, za vreme rimske imperije, a ispoljavala se i u srednjem veku, naročito nakon kolonizacije. Krajem 19. i početkom 20. veka,

organizovane kriminalne grupe iz Azije slale su žene iz Kine u SAD, kao i žene iz istočne Evrope u zemlje Južne Amerike (Lalić, Kešetović, 2009: 24).

Upravo u tom periodu „na a samom početku 20.veka problem trgovine ženama je postao jasna stvar, koja je bila jasno pravno i politički definisana. Od 1904. Godine postoje međunarodni sporazumi za suzbijanje trgovine ženama i trgovine devojkicama I njihovu zaštitu. Po snazi, modelima pojavljivanja i neočekivanim načinima bitisanja u javnosti može se učiniti da je trgovina ženama pojava, koja se pre svega, vezuje za polarizovano i konfliktno moderno doba 20. veka.“ Trgovina ljudima ima izrazitu rodnu dimenziju i „tržište“ je najrazgranatije, sa stalnom tendencijom rasta. Ovome svakako doprinose pojave koje su povezane sa globalizacijom svakodnevnog života i ulogom medija, preko kojih su žene na poseban način izložene trgovini ljudima. Izmenjena je rodna predstava o seksualnosti u javnoj kulturi, ženska lepota i žene prikazane su kao roba, a raditi u seks industriji prezentavano je kao poželjno.

“Ekonomске teškoće i njihove posledice na žene stvaraju potencijalnu ponudu radnica za seks-industriju. Međutim, ova „ponuda“ nikada ne bi bila iskorišćena za potrebe trgovine ženama u cilju seksualne eksploatacije da nije stvorena potražnja, koja predstavlja snažan faktor privlačenja“ (Konstantinović-Vilić, Kostić, 2009:213)

Problem trgovine ženama o kome se i najviše zna u javnosti, najčešće se javlja u tri osnovna oblika:

- Trgovina ženama s ciljem seksualne eksploatacije
- Trgovina ženama s ciljem eksploatacije (domaćeg) rada
- Trgovina ženama s ciljem sklapanja braka (mail-order brides)

Trgovina ženama s ciljem seksualne eksploatacije, za razliku od trgovine ljudima radi radne eksploatacije, tokom vremena ne jenjava, već uzima sve veći obim. Objašnjenje ovakvog trenda se može tražiti i u činjenici da je seksualna potreba biološki deo ljudske prirode, a jedna od glavnih osobina organizovanog kriminaliteta je manipulisanje ljudskim željama, potrebama, porocima i dr. Najčešći razlozi trgovine ženama su: seksualna i radna eksplotacija, prinudni brak, prosjačenje. “Prema podacima Ujedinjenih nacija, trgovina ženama i devojkicama krajem prošlog milenijuma u velikim razmerama pokrivala je područje Kine i jugoistočne Azije

(Burma, Tajvan, Kambodža, Vijetnam, Nepal, Tajland, Laos), istočne Evrope (baltičke zemlje i Ukrajina) i Južne Amerike (posebno Brazil)” (Stanić, 2008: 39).

Žrtve su uglavnom mlade devojke, a razlozi su sledeći: bolje prolaze na tržištu, pružaju slabiji otpor, imaju duži radni vek. Metode vrbovanja za sve vidove trgovine ljudima su manje više iste, i temelje se na lažnim obećanjima o boljem životu. Žrtve, u pokušaju da izbegnu društvenu marginalizaciju i podređen položaj u društvu i porodici često i svesno sebe dovode u rizik da postanu žrtve trgovine ljudima.

Ženama se uglavnom nude poslovi u modnoj industriji, zatim poslovne pratnje, rad u plesnim grupama, rad u ekskluzivnim restoranima i klubovima, a jedan od načina regrutovanja su i otmice. Karakteristično za romsku populaciju je prodaja devojaka radi sklapanja braka, ali nažalost te devojke često završavaju kao žrtve seksualne eksploatacije. Ovaj običaj se u tradiciji zadržao i kod Srba, gde mladin brat vrši simboličnu prodaju svoje sestre budućem mužu. Kao vrbovatelji se obično pojavljuju turističke i agencije za zapošljavanje, poznanici, “prijatelji”, mladići, pa čak i članovi najuže porodice. Posle vrbovanja žrtava, sledi njihovo prebacivanje u mesta i države odredišta. Žrtve se prebacuju legalnim kanalima, uz posedovanje važećih dokumenata, kao i ilegalnim putevima, kada se državne granice prelaze mimo zvaničnih međudržavnih graničnih prelaza. Kada žrtve dođu u odredišnu zemlju, obično tek tada bivaju svesne situacije u kojoj se nalaze. Žrtvama se oduzimaju lična dokumenta, kako bi se eventualni pokušaji bekstva sveli na minimum, ograničava im se kretanje i drže se pod stalnim nadzorom.

“Prevarene žene se u početku suprostavljaju zahtevima “poslodavaca” ali njihov otpor ubrzo biva slomljen, brutalnim premlaćivanjima, zastrašivanjima, pretnjama porodici posle čega žrtva pada u stanje šoka i depresije”(Bechard, 2011:3).

Žrtve najčešće pokušavaju da pobegnu iz položaja u kome se nalaze, ali njihovi pokušaji najčešće budu neuspešni, a one za to propisno kažnjene. Posle nekog vremena, žrtve shvataju da je otpor kontraproduktivan i počinju u potpunosti da sarađuju sa kriminalcima. Tortura postaje sastavni deo života žrtve a količina zarađenog novca je obrnuto proporcionalna istoj, žrtve radi te činjenice prestaju sa izbegavanjem svojih obaveza i na taj način pokušavaju da život učine podnošljivijim. Zbog uslova rada i života, kao i zbog izostanka adekvatnog lečenja, kod žena se javljaju hronične bolesti, pre svega kod reproduktivnih organa. Sa željom da bar na trenutak pobegnu iz surove stvarnosti žrtve postaju i zavisnici o psihoaktivnim supstancama koje im obezbeđuju njihovi vlasnici a sve s ciljem veće kontrole žrtve.

“Prema izjavi jedne od žrtava iz dokumentarnog filma Trgovina ljudima njeno vrbovanje i regrutaciju je izvršio prijatelj koji joj je u situaciji kada je ona imala određene porodične kao i poslovne problem ponudio tobože pomoć u vidu zaposlenja u Italiji. Prevarena devojka je u Italiji bila izložena seksualnoj eksploataciji i svakodnevnoj torturi a u više navrata prilikom promene lokacija stanovanja saznavala i da je prodana” (Vojvodić, 2004: 55).

Postoje nekoliko glavnih ruta u trgovini ženama i to: baltička ruta koja polazi iz Rusije i baltičkih primorskih zemalja, dalje kopnom do obale a onda morem do skandinavskih zemalja kao i kopnom direktno za Finsku i Švedsku. Severna ruta se pruža iz istočna Evrope preko Poljske, Mađarske i Češke, početno do Nemačke a potom u Skandinaviju.

Centralna ruta polazi iz evropskih država koristeći dobro izgrađenu mrežu puteva u Austriju i severnu Italiju. Pored centralne rute, postoji i centralna balkanska ruta koja polazi iz kavkaskih država, Azije, Jugoistočne Evrope, preko Moldavije, Rumunije, Bugarske i Albanije, početno ulazeći u EU preko Italije i Grčke.

Južna ruta polazi iz zapadne Afrike preko Alžira i Maroka, preko Gibraltara i potom početno u Španiju i Portugal.

Zapadna ruta polazi iz Centralne i Južne Amerike u EU preko Iberijskog poluostrva. Ta ruta se koristi i kao ruta za imigrante koji dolaze avionom sa dalekog istoka, Afrike i Južne Amerike. Koliko su kriminalne grupe koje se bave trgovinom ljudima prilagodljive novonastalim promenama u društvu, može se objasniti primer potpisivanja Dejtonskog mirovnog sporazuma i dolazak međunarodnih mirovnih snaga u BIH. Neposredno po dolasku mirovnih snaga dolazi do ekspanzije rada noćnih klubova u kojima su kao zaposlenice u glavnom radile devojke poreklom iz zemalja bivšeg SSSR pre svega iz Moldavije i Ukrajine. Po stabilizaciji prilika u zemlji i odlaskom vojnika iz sastava mirovnih trupa broj ovih klubova je naglo opao (Lloyd, 2011:14).

Žrtve svoju eksploataciju završavaju na neki od sledećih načina: bekstvom, samostalno ili uz pomoć kriminalaca; otkupom i samootkupom; puštanjem žrtve na slobodu iz humanih ili drugih razloga; samoubistvom; ubistvom od strane kriminalaca; oslobađanjem od strane organa bezbednosti; ubistvom radi eksploatacije organa žrtava idr.

5.2. Trgovina decom

Trgovina decom kao takva izaziva posebnu pažnju i saosećanje čitavog društva I predstavlja veliku društvenu opasnost. “Deca se transportuju i koriste za pribavljanje materijalnih dobara ili zadovoljavanje drugih potreba i interesa druge ili drugih osoba na račun njihovih potreba, interesa i ličnosti.” (Žegarac, Bauca, Gvozden 2005:16). Prilikom definisanja ovog oblika trgovine ljudima moraju se uzeti u obzir tri osnovna elementa: proces koji prethodi eksploataciji, sredstva pomoću kojih se ostvaruje kontrola žrtve i oblici eksploatacije.

Konvencijama UN-a o pravima deteta iz 1989. godine, pojam 'deteta' označava bilo koju osobu mlađu od osamnaest godina. Shodno Protokolu Ujedinjenih nacija o sprečavanju, suzbijanju i kažnjavanju trgovine ljudima, posebno ženama i decom (Palermo Protokol) smatra se da je pristanak deteta na planiranu eksploataciju neznatan za određivanje prirode dela i pružanje pomoći žrtvi-detetu. Eventualni pristanak i učesće deteta ne razmatra se čak ni u slučajevima kada nije primenjena sila, prinuda, otmica, prevara, zloupotreba moći ili drugi postupci preduzeti dok je dete u stanju ranjivosti ili pod kontrolom druge osobe. Trgovina decom s ciljem bilo kog oblika eksploatacije, upotrebom bilo kojih sredstava, smatra se kriminalnim aktom. Za trgovce decom bitno je da su deca upotrebljiva u svim vidovima eksploatacije, a s druge strane mehanizmi odbrane kojima deca raspolažu su najskromniji.

Do trgovine decom dolazi najpreregrutovanjem iste. Proces regrutacije dece odvija se na različite načine, od kojih su najučestaliji sledeći: prodaja dece od strane roditelja (pojava naročito vezana za romsku populaciju); otmice; krađa beba iz porodilišta; sklapanje brakova (maloletne osobe). Međutim, nažalost najčešći metod regrutacije je direktna kupovina dece od roditelja. Razlozi za ovu pojavu su najčešće materijalne prirode, prodajom deteta roditelji ostvaruju ekonomsku ili neku drugu korist a uz to im se smanjuju troškovi izdržavanja najčešće višočlane porodice. Pored prodaje dece iz ekonomskih razloga česta je i pojava prodaje neželjenog deteta naročito u zaostalim i zatvorenim zajednicama. Upotreba interneta s ciljem trgovine decom je najmanje zastupljena i njega treba više posmatrati kao izvor informacija o potencijalnim žrtvama.

Moguće je koristiti veoma različite načine i sredstva za namamnjivanje žrtava: pretnju, upotrebu sile, obmane, prevare, ubeđivanje i sl. Tokom izvršenja ovog krivičnog dela učestvuju više lica: regruteri, posrednici, prevoznici, poslodavci i dr. Moguće je da su neki od njih

prethodno poznati žrtvama, bilo da je reč o članovima porodice, prijateljima ili poznanicima koji se pojavljuju u ulogu trgovaca.

Neki od vidova eksploatacije dece, koja može doći na početku, tokom ili na kraju procesa trgovine ljudima, su sledeći: radna eksploatacija; seksualna eksploatacija; ilegalno usvajanje; prosjačenje; kriminalne aktivnosti; pornografska industrija; učešće u ratnim sukobima; eksploatacija organa.

Kod dva osnovna vida (seksualne i radne) eksploatacije dece primećuje se polarizacija koja se ogleda kroz činjenicu da su u nerazvijenim zemljama, pre svega Afrike, Azije i Južne Amerike deca uglavnom radom eksploatisana dok u razvijenim zemljama Evrope i Severne Amerike to je u glavnom seksualna eksploatacija. Podatak koji je interesantan u pogledu seksualne eksploatacije dece a koji u filmu *Trgovina ljudima* iznosi Milena Živković iz odseka za seksualne delikte SUP-a Beograd je da prema ne zvaničnim statistikama broj dečaka i devojčica u seksualnoj eksploataciji podjednak. Seksualna eksploatacija maloletnika generiše i novu vrstu problema a to je da deca koja su bila žrtve seksualne eksploatacije u zrelijim godinama ne retko preuzimaju model ponašanja svojih zlostavljača (Vojvodić, D., 2004).

“Procene međunarodnih organizacija o rasprostranjenosti prisilnog rada i trgovine decom su zastrašujuće. Međunarodna organizacija rada (MOR) procenjuje da: 246 miliona zaposlene dece ima između 5 i 17 godina; 179 miliona dece radi najteže poslove; 111 miliona dece ispod 15 godina radi opasne poslove; 8,4 miliona dece je obuhvaćeno trgovinom decom i u tom smislu prisiljeno na različite oblike rada, učestvovanje u oružanim sukobima, prisiljeno na prostituciju, pornografiju i druge nezakonite aktivnosti; oko 30.000 dece vojnika je uključeno u preko 30 konfliktnih područja širom sveta. Dečaci uglavnom direktno učestvuju u ratnim dejstvima, dok su devojčice prisiljene na prostituciju ili pak postaju „žene vojnika“ (NikolićRistanović, 2009: 5).

Mijalković ističe da kada je reč o trgovini decom radi ilegalnog usvajanja valja razlikovati dva vida eksploatisanja i to: ilegalno usvajanje dece radi dalje eksploatacije i samim tim sticanja protivpravne dobiti kroz primoravanje dece na radnu i seksualnu eksploataciju, prošenje i dr. predstavlja takzvani model 'pravog' eksploatisanja i; model 'nepravog' eksploatisanja u kome je sporan način usvajanja deteta a dalji tok postupanja i ophođenja prema detetu sasvim primeren moralnim i svakim drugim normama .

Još jedan od oblika trgovine decom koji valja pomenuti jeste trovina bebama. Naime, svake godine desetine Bugarki (najviše Romkinja) i Albanski rađa decu da bi ih prodale¹⁸. Nikolić-Ristić ističe, da žene u podmakloj trudnoći se uz pomoć „posrednika” porađaju u Grčkoj i tamo se novorođenčce predaje budućim roditeljima iz Zapadne Evrope, najčešće iz Nemačke, a majka dobija unapred dogovorenu isplatu. Ono što posebno zabrinjava kada je u pitanju ovaj oblik trgovine decom je što se uglavnom obavlja uz pomoć lekara i advokata. Tokom istrage je ustanovljeno da se dete na crnom tržištu prodaje za sumu od 1500 do 15.000 evra.

U Srbiji je pre desetak godina otvorena takozvana bebi afera a u 2004-oj godini čak 400 slučajeva je doživelo i sudski epilog. Prema rečima roditelja njihovu zdravu decu su proglašavali mrtvom i istu uz novčanu naknadu davali na usvajanje. Sumnje roditelja u krađu novorođenčadi donekle potkrepljuju i greške koje su nastajale u samoj procedure proglašenja dece mrtvom zatim obdukcijom kao i naknadnim postupanjem sa leševima preminulih beba. Iako za ovu aferu niko nije odgovarao za sigurno je bačena sumnja da se ovakve stvari dešavaju i nama a ne samo zemljama trećeg sveta (Đurašković, 2004).

Trgovina decom radi prosjačenja je takođe jedan poseban oblik eksploatacije decom. Prosjačenje kao pojava je najuočljiviji primer trgovine decom prosečnom građaninu. Na prometnim mestima velikih gradova se mogu videti veoma mlade osobe, kao i deca koja prose za svog “poslodavca”, u koliko se malo bolje posmatra okolina može zapaziti da u blizini obično stoji osoba koja nadgleda prosjačenje kako se nebi desilo da žrtva deo novca ne skloni na stranu. Pojava prosjačenja je naočito karakteristična za romsku populaciju. Deca, prosjaci postaju na dva načina i to: kupovinom od roditelja I rodbine i ta je pojava vezana najčešće za romsku populaciju, ili pak kidnapovanjem. Ministarstvo unutrašnjih poslova Rusije u izveštaju za 2001. godinu iznosi podatke o čak 500 slučajeva kidnapovanja u cilju prosjačenja.

„Vulikić iz Odeljenja za suzbijanje maloletničke delikvencije SUP-a Beograd iznosi mišljenje da je trgovina decom pojava koja je jako nevidljiva, a to znači da je i rad policije jako težak. Sama saznanja o tom problemu do kojih dolazimo operativnim radom jesu od lica koja su kod nas svakodnevno "na obradi" (Vulikić V., 2003)

---

¹⁸ Internet prezentacija MUP-a R.Srbije: www.mup.rs/cms_lat/sadrzaj.nsf/trgovina-ljudima,hPristup 10.07.2014.

5.3.Trgovina muškarcima

Sve do nedavno trgovina muškarcima bio je problem koji generalno nije zaokupljao previše pažnje ni opšte ni stručne javnosti. O njemu se malo govorilo, senzabilnost široke javnosti i profesionalnosti na njegove prepoznavanje bila je suviše niska, a procene o dimenzijama i oblicima ove pojave retke i nepouzdanе. Gotovo da nije bilo istraživanja na ovu temu. Podaci o ovom vidu trgovine uglavnom su dobijani posredno iz istraživanja o trgovini ženama, decom, trgovini migrantima idr. Danas međutim, u naučnoj a potom i stručnoj javnosti, počinje da raste uverenje da je trgovina muškarcima fenomen koji karakteriše izuzetno visoka tamna brojka: saznanja o ključnim determinišućim faktorima, migracijama u savremenom svetu, krijumčarenja i trgovine ljudima neumito su uputila na pretpostavku da problem trgovine muškarcima, prvenstveno s ciljem radne eksploatacije, postoji u razmerama koje nesumljivo premašuju njegovu aktuelnu spoznaju kako na lokalnom, tako i na globalnom nivou.

Trgovina muškarcima vrši se s ciljem eksploatacije rada, ali i u cilju prosjačenja, radi oduzimanja organa ili delova tela, s ciljem prostitucije ili druge vrste seksualne eksploatacije, c siljem obavljenja kriminalnih radnji i učešća u terorističkim akcijama i oružanim sukobima. Međutim, razlogtrgovine odraslim muškarcima najčešće je radna eksplatacija i to u poljoprivredi, građevini, uopše na teškim fizičkim poslovima dok su ostali oblici eksploatacije slabije izraženi.

Muškarci žrtve trgovine ljudima najčešće se vrbuju preko posrednika I socijalnih mreža, članova porodice i porodičnih mreža, turističkih i agencija za zapošljavanje. Razlog radi koga u ovu mrežu oni upadaju jednim delom leži i u činjenici da su firme koje navodno nude primamljive ponude za posao inostrane tako da je mogućnost provere svedena na minimum.

Za razliku od odraslih muškaraca maloletnike vrbuju uglavnom članovi porodice i porodične mreže. Iz ovog se sam po sebi nameće zaključak da osobe u potrazi za boljim životom postaju žrtve.

Umesto primamljivih ponuda kojima se obećavala dobra zarada žrtve upadaju u dužničko ropstvo i počinju da otplaćuu svoj dug kroz radnu eksploataciju, zarade obično budu manje od obećanih, rade na granici fizičke izdržljivosti, spavaju u neuslovnim objektima, loše

se hrane. U koliko se žrtva pobuni, biva joj prećeno prijavom policiji, ne isplaćivanju zarade, fizičkim zlostavljanjem.

“Podaci iz izveštaja američkog Stejt departmenta (State Department) od 2008. godine, samo u SAD udeo muškaraca u strukturi žrtava trgovine ljudima porastao je u periodu od 2006. do 2008. godine sa 6 na 45 procenata“(Trafficking in Persons Report 2009”, June 2009).

Prema rezultatima postojećih istraživanja muškarci žrtve trgovine poticali su iz: Evrope (Ukrajina, Belorusija, Moldavija, Srbija, BiH, Crna Gora, Hrvatska, Bugarska, Rumunija, Albanija, Rusija); Azije (Kina, Vijetnam, Jermenija, Uzbekistan, Afganistan, Iran, Irak, Turska, Pakistan Bangladeš); Afrike (Kenija, Ruanda, Etiopija).

Takođe, ova istraživanja koja obuhvataju muškarce žrtve trgovine ljudima ukazuju na to da su se oni pre regrutovanja bavili nekim manuelnim, nisko kvalifikovanim poslovima dok druga govore o muškarcima kao u najvećem broju slučajeva dobro obrazovanim, sa predhodnim radnim iskustvom, nezaposlenim ili u random odnosu gde je njihov rad pretežno bio podcenjen (Nikolić-Ristanović, 2011:29).

Ovo šarenilo u pogledu stepena obrazovanja se može objasniti kroz poreklo žrtava. Naime iz zemljama bivšeg SSSR i zemljama istočne i jugoistočne Evrope u kojima su bila socijalistička društva žrtve su pretežno srednje i visoko obrazovane dok iz zemalja Azije, Afrike i Latinske Amerike žrtve uglavnom neobrazovane.

Ono što je zajedničko za većinu žrtava jesu nepovoljne socio-ekonomske prilike, što trgovci vešto koriste. Trgovci ljudima obećavaju uvek isto, a to je bolji život kroz zaposlenje u inostranstvu ili pak organizovano prebacivanje u razvijene zemlje.

Kao žrtve trgovine muškarcima u Srbiji se javljaju Albanci sa Kosova i iz Makedonije i Rumunije, kao i iranski i turski Kurdi, Pakistanci i Avganistanci.

Kao žrtve trgovine ljudima identifikovani su i muškarci iz Srbije koji su trafikovani u Rusiji, Ujedinjene Arapske Emirate i Republiku Srpsku. S obzirom na to da se Srbija najčešće javlja kao zemlja tranzita najveći broj izvršilaca ovog oblika trgovine ljudima otkriva se u njoj.

Zapravo, žrtve su uglavnom stranci tako da je ponekad teško ustanoviti da li je reč o krijumšarenju ili trgovini ljudima.

U literaturi se navodi da u Srbiji postoje dve osnovne rute transporta žrtava I to su: iz pravca zemalja bivšeg SSSR u prvcu Rusije, UAE, Koreje, Kazahstana, Turske Izraela i Kine; iz zemalja istočne i jugoistočne Evrope, Azije Južne Amerika ka zemljama zapadne Evrope (Nikolić-Ristanović, 2009:25)

6. Međunarodna pomoć i saradnja u suzbijanju trgovine ljudima

Efikasnost sistema bezbednosti u suzbijanju trgovine ljudima je zbog internacionalne prirode ovog oblika kriminala, uslovljena i kvalitetom saradnje sa sistemima bezbednosti drugih zemalja. Filozofija međunarodne pomoći i saradnje države u suzbijanju trgovine ljudima počiva najpre na nacionalnom interesu svake od njih da unapredi stanje bezbednosti, ali i na njihovim političkim, ekonomskim, socijalnim i bezbednosnim kapacitetima.

Država bi usvajanjem bilateralnih i multilateralnih ugovora i aranžmana saradnje olakšale i ubrzale identifikaciju žrtava, trgovaca ljudima i motoda njihovog delovanja, izradu procedura i protokola za izvođenje zajedničkih proaktivnih istraga , saradnju pravosudnih organa i razmotrile zahteve za ekstradiciju trgovaca ljudima bez neprikladnog odlaganja.¹⁹

Međunarodnu pomoć i saradnju u suzbijanju ovog problema mogu da iniciraju i sprovode policija, tužilaštvo i sudovi.

---

¹⁹ *Smernica 11, Recommended Principles and Guidelines on Human Right and Human Trafficking.*

6.1. Međunarodna kriminalističko-obaveštajna saradnja

Međunarodno kriminalističko-obaveštajna saradnja je institucionalizovana, pravno definisana i uređena, formalna ili neformalna, zvanična ili tajna saradnja nacionalnih policija, koja se odvija u okviru ili van međunarodnih organizacija s ciljem da se pravovremenim kontaktima i akcijama uspešno spreči i suzbije kriminal međunarodnih dimenzija.²⁰

Naročito je značajna međunarodno granična saradnja. To podrazumeva delatnost granične policije na teritoriji strane države, saradnju sa stranim graničnim službama, razmenu policijski službenika za vezu i razmenu informacija, odnosno delatnost stranih graničnih policija na teritoriji Republike Srbije. Ostvaruje se na osnovu međunarodnog ugovora. U takvim prilikama primenjuju se ovlašćenja, mere i radnje koje su predviđene Zakonom o zaštiti državne granice, osim onih koje su u suprotnosti sa međunarodnim ugovorima.²¹

Države EU su 1995. godine osnovale Evropsku policijsku službu-EVROPOL sa sedištem u Den Hagu.

Cilj Evropola je da se poboljša rad nadležnih službi država članica, pre svega razmenom informacija radi sprečavanja i odbrane od međunarodnog kriminala, što podrazumeva i trgovinu ljudima i krijumčarenje migranata.

Evropol je do sada podržavao rad policija zemalja članica EU u prevenciji i suzbijanju trgovine ljudima i ciljem seksualne eksploatacije, dečje pornografije, trgovine decom, prinudnog rada i oduzimanje ljudskih organa. Pomoć se ogleda u definisanju strategija suprostavljanja ovim pojavama, pomoći u besbednosno-kriminalističkim aktivnostima snaga država članica EU na operativnom nivou, pre svega u prekograničnim istragama, analitičkim i operativnim ekspertizama.

Jedan od prioriteta Interpola je iskorenjivanje zloupotreba i eksploatacije ljudi, pre svega narastajuće trgovine, krijumčarenja i seksualne eksploatacije žena i dece. Aktivnost Interpola usmerene su ka identifikovanju trgovaca ljudi, krijumčara žrtava trgovine ljudima i krijumčara migranata koji najčešće bivaju seksualno i radno eksploatisani.

---

²⁰ *Мијалковић, С.; „Осврт на облике и правце развоја међународних полицијске сарадње”, стр.189-190*

²¹ *Члан 59. предлога Закона о заштити државне границе*

Organizacija je posebno osjetljiva na seksualno eksploataciju dece, naročito preko interneta. S ciljem pomoći nacionalni policijama zemalja članica u identifikovanju žrtava i izvršilaca krivičnih dela, 2001 godine formirane su posebne baze podataka i video materijala sa sadržajima zloupotrebe dece (ICAID) i baza podataka o nestaloj i otetoj deci. Formirana je i Interpolovaspecijalna grupa za suzbijanje zločina protiv dece (ISGCC).

6.2. Zajedničke istrage i formiranje zajedničkih policijskih tela

Na osnovu bilateralnih ili multilateralnih sporazuma ili aranžmana u odnosu na stvari koje su predmet istraga, krivičnih gonjenja ili sudskih postupka u jednoj ili više država, zainteresovani nadležni organi mogu da obrazuju zajedničke organe. U odsustvu takvih sporazuma ili aranžmana, zajedničke istrage mogu da se preduzimaju na osnovu dogovora za svaki pojedinačni slučaj.

Pri tom se države učesnice u zajednočkoj istraživanju da u potpunosti poštuju suverenitet države potpisnice na čijoj teritoriji takva istraga treba da bude preduzeta.²²

Konvencijom o policijskoj saradnji u jugoistočnoj Evropi daje se mogućnost formiranja zajedničkih tela, s ciljem sprovođenja izvesih operacija međunarodne policijske saradnje

6.3. Preduzimanje kriminalističko-obaveštajnih mera na teritoriji drugih zemalja

Konvencijom o policijskoj saradnji u jugoistočnoj Evropi daje se pravni osnov za preduzimanje kriminalističko-obaveštajnih mera i akcija na teritoriji druge zemlje-ugovorne strane.

---

²² Član 19. Konvencije Ujedinjenih nacija protiv transnacionalnog organizovanog kriminala.

Ovo je svakako novina u uporednim sistemima bezbednosti, kojim se prevazilazi tradicionalno shvatanje neprikosновенosti državnog suvereniteta i nacionalne bezbednosti. Reč je o više mera.

Službeno lica jedne od ugovornih strana koja u svojoj zemlji gone lice koje je zatečeno u izvršenju ili u učestvovanju u krivičnom delu mogu, u okviru bilateralnih sporazuma,²³ da nastave gonjenje na teritoriji druge ugovorne strane bez njenog prethodnog odobrenja.

Ova mera može da se preduzima u slučajevima posebne hitnosti kada pre ulaska na teritoriju druge zemlje nije moguće obavestiti njene organe za sprovođenje zakona na predviđeni način ili ona kad ti službeni organi nisu u mogućnosti da stignu na vreme na lice mesta radi preuzimanja gonjenja.

Najkasnije po prelasku granice, službena lica koja učestvuju u gonjenju stupaju u kontakt sa inostranim organima za sprovođenje zakona. Na zahtev službenih lica koji su započeli gonjenje, nadležni lokalni službeni organi zaustavljaju gonjeno lice radi utvrđivanja identiteta ili hapšenja.

6.4 Ekstradicija

Ekstradicija podrazumeva predaju učinioca krivičnog dela od strane jedne države drugoj državi radi suđenja ili izdražavanje kazne ukoliko mu je već suđeno.

Ekstradicija trgovaca ljudima preporučuju mnogi međunarodni dokument. Konvencija Ujedinjenih nacija protiv transnacionalnog organizovanog kriminala obavezuje državna ekstradiciju u slučaju kada izvršeno krivično delo predviđeno Konvencijom podrazumeva umešanost grupe za organizovani kriminal i lica koja se nalaze na teritoriji zamoljene države, pod uslovom da je krivično delo zbog kojeg se traži izdavanje kažnjivo po domaćim zakonima države moliljnji zamoljene države .

---

²³ *Bilateralnim sporazumima definiše se krivična dela za koja je moguće sprovesti hitnu potragu tako što se daje iscrpan spisak tih dela, ili tako što se primena mera odnosi na sva krivična dela koja zahtevaju ekstradiciju. Takođe preciziraju se i geoprostor i vreme primene mera na teritoriji strane zemlje*

Ukoliko ne želi da isporuči svog državljanina zemlji molilji, država je obavezna da smesta započne istragu radi daljeg krivičnog gonjenja lica čije se izručenje traži (član 16)

Zakonodavstvo naše zemlje predviđa izdavanje okrivljenih ili osuđenih lica po odredbama međunarodnih ugovora, odnosno Zakona o krivičnom postupku iz 2006. godine, ukoliko su ispunjeni sledeći uslovi:

- lice čije se izdavanje traži nije državljanin Srbije;
- delo zbog koga se traži izdavanje nije izvršeno na teritoriji Republike Srbije, protiv nje ili njenog državljanja;
- delo zbog koga se traži izdavanje je krivično delo i po domaćem zakonu i po zakonu države u kojoj je izvršeno;
- po domaćem zakonu nije nastupila zastarelost krivičnog gonjenja ili zastarelost izvršenja kazne, odnosno krivično delo nije obuhvaćeno amnestijom;
- stranac čije se izdavanje traži nije zbog istog dela od domaćeg suda već osuđen, ili za isti delo nije od domaćeg suda pravosnažno oslobođen, osim ako se stiču uslovi za ponavljanje krivičnog postupka predviđeni ovim zakonom, ili protiv stranca nije u RS zbog istog dela učinjenog prema RS pokrenut krivični postupak , a ako je pokrenut postupak zbog dela učinjenog prema državljaninu Srbije, da je položeno obezbeđenje za ostvarivanje imovinskopravnog zahteva oštećenoh;
- utvrđena je istovetnost lica čije se izdavanje traži;
- ima dovoljno dokaza za osnovanu sumnju da je stranac čije se izdavanje traži učinio određeno krivično delo ili da postoji pravosnažna presuda.²⁴

---

²⁴ Uslovi i način sprovođenja ekstradicije predviđeni su čl. 516-532.Zakonika iz 2006 godine čl. 539-555 Zakonika o krivičnom postupku iz 2001. godine

7. Pojmovno razgraničenje trgovine ljudima i drugih oblika ugrožavanja

Veoma često se trgovina ljudima meša sa drugim, sličnim, kriminalnim pojavama kao što su krijumčarenje ljudi, prostitucija, ropstvo i slično. Mešanje i nerazumevanje ovih pojava nastaje usled toga što one imaju slične osnove, porive, posledice ili se pak jedna pojava kao takva sadrži u celosti u drugoj pojavi (Stajić, 2012:131). Međutim, neophodno je izvršiti razgraničenje ovih pojmova i ukazati na značajne razlike kako se ne bi isti termini koristili za različite kriminalne pojave.

Naime, termini trgovina ljudima i krijumčarenje ljudi dugo su smatrani sinonimima. Međutim videćemo da postoje značajne razlike. Pod krijumčarenjem ljudi podrazumeva se "obezbeđenje ilegalnog ulaska u državu lica koje nije njen državljanin ili lica sa stalnim boravkom a u cilju sticanja finansijske ili druge materijalne koristi. Pod ilegalnim ulaskom podrazumeva se prelazak državne granice bez pridržavanja i poštovanja neophodnih uslova za legalan ulazak u zemlju" (Član 3- Protokol protiv krijumčarenja migranata kopnom, morem ili vazduhom, 2001).

Prema tome, krijumčarenje ljudi predstavlja posredničku delatnost kojom se olakšava ilegalni ulazak u zemlju preko nacionalne granice, uz saglasnost lica koja su predmet objekta krijumčarenja. Iz ovoga možemo zaključiti da:

-krijumčarenje ljudi podrazumeva postojanje želje ilegalnog migranta da pređe državnu granicu i on može svakog trenutka odustati od toga;

-lica koja žele ilegalni ulazak u drugu zemlju najčešće prva kontaktiraju lica koja će ih prokrijumčariti;

-prokrijumčareni ljudi su nakon prelaska državne granice slobodni, dok žrtve trgovine ljudima to nisu;

-prema licima kojima se trguje najčešće se primenjuje sila dok u drugom slučaju nema sile;

-žrtve trgovine ljudima bivaju eksploataisane;

-krijumčarenje ljudi nužno zahteva prelaz državne granice najmanje dve zemlje, dok u slučaju trgovine ljudima to nije nužno;

-krijumčarenje ljudi podrazumeva krivično delo protiv države, dok trgovina ljudima predstavlja krivično delo protiv lica;

-kod trgovine ljudima dolazi do kršenja ljudskih prava žrtava, dok u slučajevima krijumčarenja ljudi dolazi do povrede propisa o prelasku državne granice;

-na kraju vidimo da je krijumčarenje pojam koji je uži od pojma trgovine ljudima.

Kada govorimo o trgovini ljudima, a pre svega o trgovini ženama u svrhu seksualne eksploatacije, neophodno je takođe napraviti razliku između trgovine ljudima i prostitucije, jer se veoma često ova dva pojma neopravdano poistovećuju. Osnovna razlika sastoji se u tome da se kod trgovine ženama u svrhu seksualne eksploatacije, podrazumeva ropski odnos, odnosno potpuno odsustvo slobode odlučivanja i kretanja, žena se nalazi u vlasništvu osobe koja ju je kupila i ne može svojevolejno prestati da se bavi prostitucijom. S druge strane, kada je reč o prostituciji, ona podrazumeva mogućnost odlučivanja o bavljenju ili nebavljenju prostitucijom, odnosno raspolaganju sopstvenim telom i zaradom.

Osnovne razlike između pojma trgovine ljudima i pojma prostitucije su sledeće:

-prostitucija je kao socijalna devijacija znatno širi pojam i može se odvijati nezavisno od bilo kakve trgovine ljudima;

-prostitucija je manje složen problem;

-prostitucija uglavnom počiva na principu dobrovoljnosti;

-prostitucija može biti neorganizovana;

-prostitucija je u nekim zemljama dozvoljena;

-prostitucija predstavlja oblik ugrožavanja lica koji se njome bavi;

-lice koje se bavi prostitucijom ostvaruje protivpravni profit koji u celosti ili delimično zadržava za sebe dok seksualno eksploatisane žrtve trgovine ljudima najčešće ne dobijaju nikakvu ili dobijaju minimalno naknadu.

Osim ovih termina koji se neopravdano poistovećuju, takođe, u praksi, se pored termina trgovina ljudima koristi i termin seks trafiking. Ovaj termina predstavlja uži pojam od pojma trgovina ljudima ali se dešava da neupućeni ove termine koriste kao sinonime. Seks trafiking (sextraffiking) je engleski termin, koji se odomaćio u našem jeziku, i u slobodnom prevodu označava trgovinu seksom, odnosno trgovinu seksualnim uslugama (prostitucija, svodništvo).

Na osnovu svega rečenog, može se zaključiti da ukoliko govorimo ili se bavimo trgovinom ljudima moramo i poći od toga da je to pojava kojom se ugrožava bezbednost ljudi, koja uzrokuje određene negativne posledice, zasnovana je na instituciji ropstva I ona mora obuhvatati određene vidove i oblike eksploatacije ljudi. Iz toga razloga neophodno je i utvrditi odnosno dati pregled o vidovima i oblicima trgovine ljudi koji postoje.

8. Faze izvršenja trgovine ljudima

Kada je reč o fazama koje se javljaju prilikom izvršenja trgovine ljudima, razlikuju se nekoliko faza i podfaza:

- 1) Namamljivanje;
- 2) Transport/transfer/prodaja i
- 3) Različiti oblici eksploatacije.

Kako ističu Konstantinović-Vilić Slobodanka i Kostić Miomira za svaku fazu može postojati posebna kriminalna mreža, a viktimizacija se dešava od početka i može imati razne oblike, od zastrašivanja do najtežeg fizičkog i seksualnog nasilja, oduzimanja slobode kretanja i dokumenata, dužničkog ropstva, prinude na prostituciju, prosjačenje, eksploatacije rada, rad u neprimereno teškim uslovima i sl.

8.1. Namamljivanje (regrutovanje žrtava trgovine ljudima)

Namamljivanje ili regrutovanje osoba je prva faza trgovine ljudima i kriminalci posebnu pažnju posvećuju izboru potencijalnih žrtava. Vrbovanje žrtava trgovine ljudima vrši se tako da, naizgled zadovoljava neostvarene potrebe i želje potencijalnih žrtava. Na prvi pogled deluje nestvarno, ali u regrutovanju žrtava neretko učestvuju prijatelji, poznanici pa čak i članovi najuže porodice.

Načini regrutovanja žrtava se razlikuju, kreativni su i promenjivi, zavise od brojnih faktora kao što su: socio-ekonomska situacija, stepen obrazovanja, zakonska regulativa, običaji, starost potencijalnih žrtava, i drugo. O regrutaciji žrtava, kao inicijalnoj fazi trgovine ljudima, u literaturi se spominju različiti metodi, kao što su: upotreba pojedinca - posrednika i socijalnih mreža; preko članova porodice i porodičnih mreža; zatim turističkih i agencija za zapošljavanje; sumnjivih oglasa u sredstvima informisanja; otmica (žrtve su samci i starije osobe, deca).

S obzirom na to da se namamljivanjem najčešće bavi pojedinac, primamljive ponude dolaze veoma često od onih u kojih žrtve imaju poverenja: prijatelja, dečka, rođaka, komšija i sl. Nažalost, osoba koja regrutuje žrtve prilikom namamljivanja zloupotrebljava njihovo poverenje ili tešku situaciju u kojoj se one nalazi. Takođe, veruje se da su devojke postale žrtve trgovine ljudima zato što su naivne, ali stvarnost nam pokazuje da one prihvataju ponude koje ih vode u rukama trgovaca iz razloga što ne vide drugi način kako bi rešile egzistencijalni problem i stvorile bolje uslove za život.

Jedan od načina koji se koristi prilikom namamljivanja žrtava je lažno zabavljanje („lover boy“). Trgovci ljudima često simuliraju ljubavnu vezu i zloupotrebljavaju želju osobe da bude voljena. Obično se mladić pretvara da je u ljubavnoj vezi sa devojkom, sve dok ne stekne njeno poverenje, a potom je uvlači u lanac trgovine ljudima tako što je poziva da sa njim okuša sreću u inostranstvu i započne novi srećniji život. Na taj način se mnogobrojne žene i devojke uvode u „ralje“ trgovine ljudima iluzijama o dobrom životu i sigurnoj budućnosti.

Žrtva trgovine ljudima može postati i dete prodato od strane porodice –nekad zbog siromaštva, nekada zbog drugih problema, ali i zbog verovanja da će njihovom detetu obezbediti bolje uslove za život ukoliko ga uzme druga porodica, i ne pretpostavljajući da će ono možda biti eksploatisano.

Međutim, najčešće ljudi postaju deo lanca trgovine ljudima dok traže posao i veću zaradu. Poslovi koji se nude su bolje (ali i nerealno) plaćeni i pružaju bolje uslove rada. Ponude za čuvanje dece, učenje jezika u inostranstvu, bavljenje manekenstvom, turistički aranžmani ili ponude za nastavak školovanja vrlo često na kraju dovode do trgovine ljudima. Obmanjujući oglasi za posao se nalaze u različitim medijima (novine, internet, socijalne mreže).

“Internet kao sredstvo u regrutaciji žrtava trgovine ljudima ima ogroman potencijal, u prilog ovoj tezi navode procene od 31. 12. 2005. godine oko 1.020.000.000 ljudi ima pristup Internetu, što predstavlja oko 15% svetske populacije, danas je taj broj zasigurno veći” (Astra, 2006).

Za mladu populaciju internet, kao interaktivni medij, predstavlja naročito veliku opasnost kada je u pitanju trgovina ljudima. U novije vreme “eksplozija” socijalnih mreža kao što je “facebook“, a čiji korisnici su uglavnom mladi, kriminalcima omogućavaju nesmetanu i anonimnu infiltraciju u ciljanu grupu žrtava.

Kriminalne grupe na “profilima” potencijalnih žrtava mogu da saznaju informacije, kao što su: godine starosti, adresa stanovanja, broj telefona, imena prijatelja, interesovanja, želje, socijalni status, omiljena mesta za izlazak i ono što je trgovcima ljudima najčešće i najbitnije a to je fizički izgled potencijalne žrtve.

Tokom 2005. i 2006. godine ASTRA (nevladina organizacija uključena u sprečavanje trgovine ljudima) sprovela je istraživanje nad 1.205 učenika, starosti od 14 do 19 godina, o mogućnosti zloupotrebe Interneta za vrbovanje žrtava trgovine ljudima.

Podaci dobijeni istraživanjem govore sledeće: 458 ispitanika iz celokupnog uzorka koristi internet; 170 je doživelo različite neprijatnosti; 220 je dobijalo ponude (za upoznavanje, zabavljanje, brak, putovanja, posao, nastavak školovanja). “U zemljama Evropske unije čak 90% dece svakodnevno koristi Internet, pri čemu jedna trećina doživi neku vrstu zlostavljanja” (Milić, 2009: 25).

U sklopu ovog istraživanja, aktivisti ASTRA su projektovali virtuelnu petnaestogodišnjakinju, i za 50 sati, koliko je ona provela na mreži (Chatroom) ostvareno je čak 457 kontakata s nepoznatim osobama. Čak 86% kontakata su inicirali pripadnici muškog pola, od maloletnika pa do muškaraca od preko 50 godina starosti.

Virtuelnoj petnaestogodišnjakinju su nuđene razne ponude od posla i boljeg života pa do pružanja seksualnih usluga za novac (ASTRA, 2006).

Pored navedenih načina namamljivanja žrtava trgovine ljudima potrebno je pomenuti i kidnapovanje ili otmicu koja je moguć, ali ne previše čest način regrutovanja za trgovinu ljudima. Apsolutnom prinudnom otmicom je obihvaćeno svega oko 10% žrtava trgovine ljudima.

Kada je reč o izboru potencijalnih žrtava najčešće su meta sledeća lica: štíćenici domova za nezbrinutu decu; bebe iz porodilišta; lica iz razorenih porodica; deca razvedenih roditelja; žrve fizičkih i psihičkog nasilja; duševno bolesna lica; mentalno zaostala lica; turisti ili strani državljani sa privremenim boravkom u zemlji; ilegalni migranti; studenti; nezaposlena lica; avanturisti; ratni zarobljenici; prosjaci; beskućnici i drugi.

8.2. Transport/transfer/prodaja

Transport, odnosno transfer žrtava trgovine ljudima od matične do odredišne zemlje, uglavnom se odvija po unapred utvrđenim kanalima i do na dva načina. Prvi način je legalnim putevima (kopnenim, vazdušnim, vodenim), sredstvima javnog ili privatnog transporta. Kada žrtva dođe u odredišnu zemlju njoj se najčešće oduzimaju putne isprave pod izgovorom regulisanja njihovog boravka shodno propisima zemlje domaćina i na taj način joj se faktički ograničava sloboda kretanja. Drugi način jeste kada žrtve uz pratnju kriminalaca ilegalno prelaze granice. Ovaj drugi način neretko završava fatalno po žrtve. Žrtvama se u napred naplaćuju troškovi transporta ili im se pak ostavlja mogućnost da svoje troškove otplate kroz rad. Zatim ime se posle izvesnog vremena saopštava da je njihovo dovođenje bilo znatno skuplje od iznosa koje su platili organizovanim kriminalnim grupama te su dužne da odrade svoj dug, čime one upadaju u dužničko ropsto. Žrtve najčešće do momenta eksploatacije nisu svesne u kom se položajau nalaze.

U mnogim krajevima sveta ljudi se transportuju iz rurarnih u urbana područja ili u druge zemlje u kojima postoji potreba za nekom vrstom radom u različitim sektorima.

Trgovina ljudima nastaje kada se takav transport odvija radi radne, seksualne ili drugog oblika eksploatacije. "Prekogranična trgovina ljudima danas predstavlja globalni fenomen sa karakterističnim obrascima u različitim delovima sveta. U nekim slučajevima, odredište može biti daleko od mesta porekla, a osoba koja je predmet trgovine može proći kroz mnoge tranzitne punktove."

Ljudi koji su regrutovani s ciljem trgovine transpostuju se različitim sredstvima transporta pri tom stupaju u kontakt sa mnogim osobama, od kojih neke svesno pomažu odnosno učestvuju u nelegalnim aktivnostima (npr. osobe koje se bave krijumčarenjem), zatim ljudi koji pružaju usluge trgovcima, kao što su vozači kamiona, taksija ili oni koji obezbeđuju smeštaj.

Iz navedenog se može videti da u procesu trgovine učestvuje veliki broj ljudi specijalizovanih za taj posao koji ne moraju biti međusobno povezani niti se moraju poznavati. Međutim, prilikom izvršenja ove faze trgovine ljudima učestvuju i oni koji nisu svesni da je reč o trgovini ljudima. Naime, dešava se da određeni broj ljudi smatra da na taj način pruža pomoć onima koji traže posao i obavlja potpuno legalne poslove transporta.

Glavne rute ilegalnog ulaska migranata u Srbiju su sledeće: iz pravca Rumunije migranti idu prema Beogradu a zatim preko Mađarske, Hrvatske i BiH ka zemljama Zapadne Evrope; iz Bugarske preko Zaječarskog kraja ka Beogradu a zatim ka zemljama Zapadne Evrope; Iz Turske do Kosova a zatim odatle jedan kanal ide preko Albanije ka Italiji a drugi preko Crne Gore, BiH i Hrvatske pretežno u Nemačku i Englesku; I četvrti kanal koji ide iz pravca Makedonije ka Beogradu a zatim put Zapadne Evrope.

Radi svog specifičnog geografskog položaja i ekonomske situacije Srbija predstavlja zemlju tranzita, destinacije ali nažalost i porekla žrtava trgovine ljudima. Do 2004-te godine žrtve trgovaca ljudima su u glavnom bile poreklom iz Moldavije, Ukrajne i Rumunije dok od 2004-te pa do danas broj žrtava državljana R. Srbije narastao čak na 80%. U prilog ovoj tvrdnji idu i zvanične statistike koje se mogu naći na internet prezentaciji MUP-a Republike Srbije. Naša zemlja, nažalost, sve više postaje zemlja porekla žrtava trgovine ljudima.

Što se tiče same prodaje žrtve i zasnivanja ropskog odnosa, taj proces se dešava odmah nakon dolaska na destinaciju zainteresovanog lica i onda se žrtvi gubi svaki dalji trag. Nakon toga kriminalne grupe kontinuirano kontrolišu i održavaju žrtve u pokornosti kako one ne bi pobege; ugrozile bezbednost pripadnika kriminalne grupe; ugrozile sopstvenu bezbednost; doprinele da klijenti kojima pružaju usluge shvate njihov položaj i kod njih izazovu osećaj sažaljenja; izbegle sopstvenu eksploataciju; zadržale za sebe novac.

U tom smislu koriste se razne metode prisile i fizičke manipulacije: fizičko zlostavljanje (prebijanje, silovanje); korišćenje psihoaktivnih supstanci; deprivacija zadovoljenja osnovnih fizioloških potreba; prinuda prema žrtvi koja se ogleda u pretnji lica prema njoj ili njoj bliskom licu; ucenauslovljavanje žrtve da će biti šrijavljena nadležnim državnim organima; korišćenje specifičnih klijenata (policajci, sudije, tužioc) i stvaranje svesti o bezizlanosti situacije.

8.3. Oblici eksploatacija

Žrtve trgovine ljudima (muškarci, žene i deca) podvrgavaju se raznovrsnim oblicima zlostavljanja i iskorišćavanja. Osnovni cilj izvršilaca ovog krivičnog dela je da novac zarađuju dugoročnom eksploatacijom žrtve. S obzirom na način eksploatacije žrtve razlikuje se trgovina ljudima s ciljem:

- Seksualne eksploatacije;
- Radne eksploatacije;
- Ilegalnog usvojenja;
- Prinudnog braka;
- Uzimanje organa i delova tela;
- Prinudnog vršenja kriminalnih radnji;
- Prinudnog učešće u oružanim sukobima, i
- Trgovina ljudima u užem smislu.

8.3.1. Seksualna eksploatacija

Seksualna eksploatacija je seksualno zlostavljanje ljudi, kroz seksualne radnje, za: lekove, hranu, smeštaj, zaštitu, dostupnost drugim osnovnim životnim potrebama, i / ili novac. Seksualna eksploatacija podrazumeva uključivanje dece i omladine u stvaranju pornografije i seksualno eksplicitnih sajtova (Ivanović, 2011: 7).

Trgovina ljudima sa ciljem seksualne eksploatacije nije nova pojava, ali neki oblici u kojima se danas pojavljuju su, svakako, drugačiji. Možemo reći da je ovaj oblik trgovine ljudima fenomen svetskih razmera. Iako varira u intenzitetu, prisutna je kako u nerazvijenim, tako i u razvijenim zemljama. Za razliku od seksualnog zlostavljanja, seksualna eksploatacija ima ekonomsku komponentu.

Profit koji se ostvaruje u ovoj vrsti zloupotrebe deteta samo delimično ili nikako ide u ruke dece a ostalo ubiraju razni učesnici u procesu, počev od bliskih članova porodice, preko posrednika do posebno organizovanih industrija.

Seksualnu eksploataciju možemo podeliti na komercijalnu i nekomercijalnu. "Komercijalna seksualna eksploatacija žrtava trgovine ljudima radi zadovoljavanja seksualnih prohteva, nagonskih i patoloških potreba neodređenog broja "vlasniku" poznatih i nepoznatih lica, pri čemu se ostvaruje izvesna protivpravna korist" (Mijalković, 2012: 125).

Nekomercijalna seksualna eksploatacija je takav vid eksploatacije gde vlasnik kupuje žrvu radi zadovoljenja ličnih seksualnih potreba, bez namere sticanja ekonomske, ili bilo koje druge koristi. Ovaj vid eksploatacije najčešće vezujemo za arapski svet, gde imućni pojedinci imaju grupu svojih seksualnih robinja (haremi). Žrtve nisu podvrgavane nasilju za vreme boravka u haremu čak šta više uživaju u luksuzu, po prestanku eksploatacije one ne retko budu i nagrađene.

U okviru seksualne eksploatacije dve kategorije su posebno rasprostranjene: dečja prostitucija i dečja pornografija. Seksualnu eksploataciju dece ne treba mešati sa voljnim ulaženjem dece u seksualne odnose, ali uvek treba voditi računa da se iza naizgled voljnog ulaska često krije navođenje deteta radi ostvarivanja dobiti (VučkovićŠahović, 2006:18).

Pornografija je vid komercijalne seksualne eksploatacije svih ljudi bez obzira na pol i starosno doba, gde su žrtve primorane da snimanje pornografskog sadržaja koji se kasnije prikazuje za novac trećim licima tzv. voajerima i slično. „Kategorizacija ovakovog sadržaja je

je izvršena uglavnom prema starosnoj dobi aktera i prema potrebama pornografskog tržišta. Žrtve se primoravaju na sve vrse bluda pred objektivima kamera, za potrebe “bolesnog“ pornografskog tržišta, u pornografiji najsvirepiji oblik, jeste onaj kojim se žrtva pri završetku seksualnog čina ubija uz svakojuke okrunne metode“ (Grujić,2002:243). Osim ubistva, veoma često se uživo snimaju silovanja (to je teži oblik pornografskog sadržaja), naročito sa žrtvama koje pružaju jak otpor, jer poenta takvog pornografskog sadržaja, nije sam seksualni čin koji sadrži elemente nasilja, nego prikazivanje patnje žrtve pre, za vreme i nakon završenog seksualnog čina.

8.3.2. Radna eksploatacija

Sloboda od ropstva, prinudnog ili obaveznog rada čini deo klasičnog prava na slobodu i nezavisnost ljudskog bića. Univerzalna Deklaracija o ljudskim pravima ovo pravo smešta između prava na život, slobodu i sigurnost lica, s jedne strane i slobode od mučenja i ostalih nečovečnih ili ponižavajućih postupanja, s druge strane.

Definicija prinudnog rada u literaturi najčešće se preuzima od Međunarodne organizacije rada (MOR), tačnije iz njene Konvencije br. 29 o prinudnom ili obaveznom radu (1930). U smislu Konvencije, izraz „prinudni ili obavezni rad“ označava svaki rad ili uslugu koja se zahteva od neke osobe pod pretnjom neke kazne ili pod prinudom, a za koji se ta osoba nije prijavila dobrovoljno (čl. 2., st. 1) (Betten, 1993: 125). Prema pomenutoj definiciji, kako bi postajao prinudni rad neophodno je i postojanje dva osnovna elementa: rad ili usluga koji se zahtevaju pod pretnjom neke kazne ili prinude I da taj rad nije preduzet dobrovoljno.

Kada govorimo o prinudnom radu, važno je napomenuti da za njegovo postajanje nije neophodna da kazna ima oblik sankcije. Naime, pretnja kaznom može uključiti fizičko i psihičko nasilje, pritisak, ili čak pretnju smrću žrtvi ili njoj bliskim osobama.

Pretnja pod kojom se obavlja prinudni rad takođe može biti i finansijske prirode, neisplaćivanje zarade, gubitak zarade i sl. Radna eksploatacija (radno ropstvo) predstavlja vid ropstva žrtava trgovine ljudima, pri čemu je žrtva radno eksploatasina za obavljanje svakojakih poslova uz gubitak prava, određenih privilegija, nadoknade I slično. Milioni ljudi su primorani na rad na plantažama, služenje u kući, u fabrikama, na gradilištima, kao i na druge oblike

prinudnog rada. Trgovina ljudima s ciljem radne eksploatacije obavlja se transnacionalno (između država), ali i interno (unutar granica jedne zemlje).

Žrtve trgovine ljudima vrbuju se za rad u različitim sektorima tako da možemo reći da se radna eksploatacija kao oblik trgovine ljudima javlja u više oblika: eksploatacija u poljoprivrednom sektoru; eksploatacija u industrijskom sektoru; eksploatacija u uslužnom sektoru; eksploatacija u domaćinstvu i kombinovana eksploatacija. Bez obzira na oblasti eksploatacije, na osnovu istraživanja Međunarodne organizacije rada, ovaj blik trgovine ljudima je najrasprostranjeniji u nekoliko azijskih zemalja (Indiji, Pakistanu i Nepal).²⁵

Radna eksploatacija, kao oblik trgovine ljudima, nije ono što se dešava samo ljudima iz zemalja trećeg sveta. To najbolje pokazuje primer građevinskih radnika iz BiH, koji su 2009. godine otišli na rad u Azerbejdžan. “Građevinski radnici iz BiH zarobljeni u Azerbejdžanu). Nekoliko stotina građevinskih radnika iz BiH već je mesec dana bez novca i pasoša i traže način kako da se vrate iz Azerbejdžana. Neki od oko 500 građevinskih radnika su ispričali da su, na izvestan način, zarobljeni u toj državi, jer su im poslodavci po dolasku u glavni grad Baku uzeli pasoše, nemaju vize, više od mesec dana nisu dobili platu, a gazde im ne žele da daju prave informacije o njihovoj budućnosti. Oni su telefonski ispričali da bukvalno prodaju lične stvari kako bi kupili hranu i ostalo što im je neophodno, a nalaze se u kolektivnom smeštaju.

Poslednjih dana imaju i svakodnevne posete policije Azerbejdžana koja pretila da će ih zatvoriti u azil, a zajedno s vojskom su blokirali gradilišta na kojima su doskora radili.²⁵

---

²⁵ Internet stranica, Nezavisne novine: www.nezavisne.com/dogadjaji/vijesti/47623/Gradjevinski-radnici-izBiHzarobljeni-u-Azerbejdžanu.html. Pristup 15.07.2014.

8.3.3. Ilegalno usvojenje

Ilegalno usvojenje je vid eksploatacije koji se uspostavlja nad detetom i može se manifestovati kao:

1. „Nepravo“ eksploatisanje ilegalnim usvojenjem deteta koje postoji u slučajevima kada je usvojenje izvršeno na nezakonit način, i nakon toga dete živi sa novim roditeljima bez ikakvih dodatnih oblika eksploatacije. Sam položaj žrtve, zbog načina na koji je u njega dovedena, smatra se eksploatacijom.

2. „Pravo“ eksploatisanje ilegalno usvojenog deteta koje postoji u slučajevima kada je, pored toga što je „nepravo“ eksploatisano dete podvrgnuto i dodatnim vidovima i oblicima eksploatacije: seksualne, radne, prosjačenja, primorano na vršenje određenih kriminalnih radnji ili trgovinom ljudima u užem smislu.

Prema tome, kao što vidimo nepravo eksploatisanje ilegalno usvojenim detetom postoji samo onda kada se nad detetom dalje ne vrši neki od oblika eksploatacije, već ono nastavi život i bude uzgajano u novoj porodici, a vrlo često je dovedno, odnosno držano u zabludi, da su usvojitelji njegovi biološki roditelji. Kada je reč o ovom vidu eksploatacije, koji se ujedno tako i naziva zbog samog položaja i načina na kome jedovodena žrtva, najčešće se trguje sa novorođenčad. Naime, bebe se na različite načine uzimaju ili krađu od svoje biološke roditelje, a potom se prodaju po enormnim ciframa nesrećnim roditeljima koji nisu u mogućnosti da imaju svoju biološku decu. Očaj i nemogućnost rešenja njihovog problema je glavni podstrekivač kod porodica koje se odlučuju na ovakav korak.

S obzirom na to da naručioci deteta daju velike količine novce za isto, često se dešava da ono bude smešteno u veoma dobro situiranim i imućnim porodicama, sa daleko boljim uslovima za život nego kod svojih pravih roditelja. Takođe, po saznanju da je dete usvojeno, ukoliko to sazna u nekim kasnijim godinama, gotovo uvek traži da upozna svoje biološke roditelje, mada ima i primera da to ne žele, a razlozi za to su mnogobrojni.

Takođe, česti su slučajevi da dete-žrtva, o tome sazna od tzv. „sadašnjih roditelja“, veoma kasno, na samrti istih, koji im to saopštavaju u trenutku slabosti, tzv. „griže savesti“. Nakon toga žrtva donosi odluku da potraži ili ne svoje prave biološke roditelje, a da li će u tome i uspeti zavisnosi od samoinicijative, i drugih faktora (tragova koji su ostavljeni od strane tzv. „trgovaca“). Kod ilegalnog usvojenja starije dece, na većem životnom stupnju, ona su

svesna odlaska u drugu porodicu, poznaju ili ne (ako su u pitanju deca iz sirotišta) svoje prave roditelje, neretko su i prodavana radi usvojenja.

Prilikom izvršenja ovog krivičnog dela gotovo uvek je umešano osoblje iz porodilišta (doktor, medicinske sestre, babice, čistačice i drugi), koji direktno trguju novorođenčadima, ili posredno preko nekog drugog „trgovca“. Postoje i slučajevi, da trgovci upadaju u porodilišta i otimaju decu. Kada ovo čini osoblje klinike, oni unapred imaju pripremljenu šemu i način na koji to čine, koje prati i falsifikovana dokumentacija za novorođenčad, koju oni proknjižavaju u svojim bolničkim dosijeima i prikazuju je kao pravu.

Modus operandi otimanja dece uglavnom je sledeći: 1) koriste se postporođajni traumatski momenat majke (koji se često dodatno otežava uz sedative koji se daju majci odmah nakon porađaja), da se majci saopšti da je dete navodno mrtvo, bez pokazivanja deteta majci, a da isto već nakon porađaja bude predato nekom trećem licu (trgovcu), sa pripremljenom dokumentacijom o smrti deteta za biološke roditelje i dokumentacijom o navodnom rođenju deteta sa podacima o roditeljima koji preuzimaju decu; 2) da se dete da majci na uvid a da joj se predoče „problemi“ koje dete ima i koji mogu da ga koštaju života, da pod tim izgovorom, dete nose u drugi deo bolnice tj. u neko drugo odeljenje bolnice, pa joj naknadno saopšte da je dete podleglo problemima nakon porađaja, tj. Tek onda kada dete već bude dato trećem licu.

Za razliku od nepravog eksploataisanja ilegalnog usvojenog deteta parvo eksploataisanje, nažalost je daleko veće, surovije i opasnije po žrtvu-dete, i javlja se u slučajevima kada je, pored toga što je „nepravo“, dete i dodatno eksploataisano drugim vidovima i oblicima: radno, seksualno, primorano na prosjačenje, vršenje određenih kriminalnih radnji i sl. Ovakav oblik eksploatacije rasprostranjen je širom sveta pa i u našoj zemlji. Deca se otimaju, kidnapuju pa čak i prodaju (od strane samih rođaka ili roditelja), s ciljem ove ili neke druge vrste eksploataisanja. Takođe, na meti trgovaca ljudima mogu biti i siročad.

Ovo je svakako najsvirepiji oblik trgovine ljudima, ne samo zbog načina eksploatacije, već i zbog toga što je njime obuhvaćena najosetljivija populacija, a to su deca. Takođe, čak i da se ova pojava blagovremeno otkrije, ona kod dece izaziva psihičke traume koje im se kasnije manifestuju i prate ih kroz ceo život. Vrlo često se dešava da nakon otkrića ovog oblika eksploatacije, deca-žrtve završe u „sigurnim kućama“ i usled nemogućnosti adaptacije, koriste i usavršavaju kriminalna znanja stečena za vreme dok su bili žrtve i postaju kriminalci.

8.3.4. Prinudni brak

Prinudni brak je jedan od oblika trgovine ljudima o kojem se ne govori mnogo.

Kod ovog oblika trgovine ljudima, žrtva se eksploatiže ulogom bračnog druga u braku koji je sklopljen pod prinudom. Kod ovog vida eksploatacije karakteristično je da je gotovo uvek povezan i sa vršenjem drugim krivičnog dela, takođe pod prisilom (primera radi silovanjem i sl).

Ovaj oblik eksploatacije ima više oblika: s obzirom na pol bračnih drugova, na pol i uzrast žrtve, kao i na broj žrtava koje se prinudno eksploatišu ovim vidom trgovine ljudima. U odnosu na pol bračnih drugova razlikuju se: prinudni heteroseksualni i prinudni homoseksualni brak. Zatim, s obzirom na pol i uzrast žrtve postoje: prinudni brak sa ženom; prinudni brak sa detetom; prinudni dečiji brak; I prinudni brak sa muškarcem. Prema broju žrtava koje se eksploatišu na ovaj način, prinudni brak može imati sledeće oblike: prinudni monogamni i prinudni poligamni brak.(Mijalković:2005:154).

Brakovi sklopljeni primoravanjem, obmanom ili uz upotrebu sile radi sticanja materijalne dobiti svakako spadaju u oblik trgovine ljudima, ali je u praksi nekada veoma teško odrediti da li postoji prinuda ili obmana.

S obzirom na to da su najčešće žrtve prinudnog braka deca ili veoma mlade osobe, osećaj lojalnosti prema roditeljima ili prisila mogu da ih ometu u slobodnom davanju pristanka na bračnu zajednicu.

Dok s druge strane materijalna korist može da bude uzrok roditelja ili drugih posrednika (trgovaca) da postupe protivno željama i interesima mlade osobe koje je žrtva ovog oblika trgovine ljudima.

Na području Jugoistočne Evrope prinudni brak najčešće se povezuje sa običajem „prodaje mlade“ kod Roma. “Nije dovoljno jasno u kojim situacijama se ova kulturna praksa

može nazvati trgovinom ljudima, naročito u svetlu podataka da Romi veoma mladi stupaju u brak-devojčice često odmah nakon sticanja polne zrelosti, a dečaci nešto kasnije.

Takođe, Romi veoma retko traže saglasnost za sklapanje braka maloletne osobe, jer su brakovi roma retko formalizovani.

Pošto nisu registrovani po pravnoj proceduri, pojava maloletničkih brakova u romskoj populaciji ostaje gotovo potpuno van uvida službi socijalne i porodično pravne zaštite.“ Naime, Romi su karakteristični po ranom stupanju u bračnu ili vanbračnu zajednicu, što se uz tradiciju „ugovorenog braka“ i „prodaje neveste“, odnosno običaja da roditelji deteta imaju pravo na materijalnu nadoknadu, shvata kao jedan od faktora rizika od trgovine ljudima.

Međutim, iako se običajem „prodaje neveste“ narušavaju savremena ljudska prava ljudi, koje država ne štiti (iz tradicionalnih, kulturnih i religioznih rauloga), ova praksa ne predstavlja oblik trgovine ljudima ukoliko ne uključuje prisilu ili obmanu.

9. Strategija borbe protiv trgovine ljudima u Republici Srbiji

9.1. Uvodni deo

Trgovina ljudima, a posebno ženama i decom je problem svetskih razmera. On jednako pogađa zemlje koje se nalaze u postkonfliktnom periodu, odnosno periodu ekonomske i društvene tranzicije, kao i industrijski razvijene zemlje. Trgovina ljudima, kao i sve druge aktivnosti koje su u vezi sa organizovanim kriminalom, nije ograničena na teritoriju samo jedne zemlje. Ovaj fenomen, obuhvatajući faze vrbovanja, transporta i eksploatacije žrtava, u svojim različitim oblicima dešava se na teritoriji zemalja porekla, tranzita i krajnjeg odredišta. U svim fazama - zemljama, žene, deca i muškarci podvrgavaju se raznovrsnim oblicima zlostavljanja i iskorišćavanja kojima se povređuju njihova osnovna ljudska prava.

Trgovina ljudima je višeslojan, kompleksan i dinamičan društveni fenomen koji zahteva sveobuhvatni (pravni i društveni) pristup problemu, odnosno primenu efikasnih mera na planu prevencije, suzbijanja, kažnjavanja učinilaca i zaštite žrtava, uz obaveznu međusobnu saradnju država. U skladu sa tim, Republika Srbija je izradila Strategiju borbe protiv trgovine ljudima (u daljem tekstu: Strategija). Ovaj dokument je izrađen prema Smernicama za nacionalne planove akcije Pakta stabilnosti²⁶ i u skladu sa Programom za izradu i realizaciju sveobuhvatnog nacionalnog odgovora na problem trgovine ljudima i najbolje prakse u regionu, pripremljenog od strane Međunarodnog centra za razvoj migracione politike (ICMPD).

Strategija Republike Srbije sastoji se od niza mera i aktivnosti koje treba preduzeti u cilju pravovremenog i sveobuhvatnog odgovora na problem trgovine ljudima u zemlji, sa posebnim naglaskom na zaštitu ljudskih prava žrtava. Izradom Strategije uspostavljeni su jasni strateški ciljevi koji treba da budu realizovani kroz različite aktivnosti državnih institucija, nevladinih i međunarodnih organizacija. Ove aktivnosti će biti posebno predstavljene i u Nacionalnom planu akcije za borbu protiv trgovine ljudima, koji će biti donet po usvajanju Strategije, čije će usvajanje uslediti. Strategija predstavlja nacionalnu politiku borbe protiv trgovine ljudima u Republici Srbiji i prvenstveno se bazira na zaštiti ljudskih prava žrtava.

9.2. Zakonodavni okvir

Republika Srbija je nasledila međunarodno-pravne obaveze preuzete potpisivanjem Konvencije Ujedinjenih nacija protiv transnacionalnog organizovanog kriminala i Protokola za prevenciju, suzbijanje i kažnjavanje trgovine ljudskim bićima, naročito ženama i decom, kao i Protokola protiv krijumčarenja migranata kopnom, morem i vazduhom, koji dopunjuju ovu konvenciju, usvojenu u Palermu od 12. do 15. decembra 2000. godine.

Konvencija Ujedinjenih nacija (u daljem tekstu: UN) protiv transnacionalnog organizovanog kriminala²⁷ ima za cilj promovisanje međunarodne saradnje policije i pravosuđa

---

²⁶ Ove smernice se mogu naći na: <http://www.stabilitypact.org/trafficking/default.asp>

²⁷ Konvencija UN usvojena je Rezolucijom A/PEC/55/25 od 15. novembra 2000. na pedeset i petoj sednici Generalne skupštine Ujedinjenih nacija, a stupila je na snagu 29. septembra 2003.

radi suzbijanja i sprečavanja transnacionalnog organizovanog kriminaliteta. Konvencija je pravno obvezujući instrument za države koje su je ratifikovale.

Sama država ima pravo izbora modaliteta konkretne primene UN Konvencije u nacionalno zakonodavstvo, dakle ili putem neposredne primene standarda međunarodnog prava, ili putem njihovog ugrađivanja u nacionalno zakonodavstvo.

Odredbom člana 26. Ustava Republike Srbije izričito je zabranjeno da niko ne može biti držan u ropstvu ili u položaju sličnom ropstvu, odnosno zabranjen je svaki oblik trgovine ljudima i prinudni rad.

Definicija trgovine ljudima sadržana u Protokolu o prevenciji, suzbijanju i kažnjavanju trgovine ljudima, posebno ženama i decom, predstavljala je osnov po kome je u cilju suzbijanja trgovine ljudima u Republici Srbiji aprila 2003. godine, izmenama i dopunama Krivičnog zakona Republike Srbije novim članom 111b uvedeno krivično delo trgovina ljudima koje je obuhvatalo sve vidove trgovine ljudima.

Kako je u praksi došlo do problema u primeni člana 111b Krivičnog zakona Republike Srbije (konzumirao je i slučajeve trgovine ljudima i krijumčarenja ljudi), ukazala se potreba za novim zakonodavnim rešenjem i preciznijoj definiciji ovih oblika kriminala. Stoga je u Republici Srbiji od 1. januara 2006. godine stupio na snagu novi Krivični zakonik koji je razdvojio i posebno sankcionisao trgovinu ljudima i nedozvoljeni prelaz državne granice i krijumčarenje ljudi (odredbama člana 350).

Trgovina ljudima sankcionisana je u svojim osnovnim oblicima sledećim zakonskim odredbama:

9.2.1. Trgovina ljudima

Član 388

(1) Ko silom ili pretnjom, dovođenjem u zabludu ili održavanjem u zabludi, zloupotrebom ovlašćenja, poverenja, odnosa zavisnosti, teških prilika drugog, zadržavanjem ličnih isprava ili davanjem ili primanjem novca ili druge koristi, vrbuje, prevozi, prebacuje, predaje, prodaje, kupuje, posreduje u prodaji, sakriva ili drži drugo lice, a u cilju eksploatacije njegovog rada, prinudnog rada, vršenja krivičnih dela, prostitucije ili druge vrste seksualne eksploatacije, prosjačenja, upotrebe u pornografske svrhe, uspostavljanja ropskog ili njemu sličnog odnosa, radi oduzimanja organa ili dela tela ili radi korišćenja u oružanim sukobima, kazniće se zatvorom od dve do deset godina.

(2) Za delo iz stava 1. ovog člana učinjeno prema maloletnom licu učinilac će se kazniti kaznom propisanom za to delo i kad nije upotrebio silu, pretnju ili neki drugi od navedenih načina izvršenja.

(3) Ako je delo iz stava 1. ovog člana učinjeno prema maloletnom licu, učinilac će se kazniti zatvorom najmanje tri godine.

(4) Ako je usled dela iz st. 1. i 3. ovog člana nastupila teška telesna povreda nekog lica, učinilac će se kazniti zatvorom od tri do petnaest godina.

(5) Ako je usled dela iz st. 1. i 3. ovog člana nastupila smrt jednog ili više lica, učinilac će se kazniti zatvorom najmanje deset godina.

(6) Ko se bavi vršenjem krivičnog dela iz st. 1. do 3. ovog člana ili je delo izvršeno od strane organizovane grupe, kazniće se zatvorom najmanje pet godina.

9.2.2. Trgovina decom radi usvojenja

Član 389

(1) Ko oduzme lice koje nije navršilo četrnaest godina radi njegovog usvojenja protivno važećim propisima ili ko usvoji takvo lice ili posreduje u takvom usvojenju ili ko u tom cilju kupi, proda ili preda drugo lice koje nije navršilo četrnaest godina ili ga prevozi, obezbeđuje mu smeštaj ili ga prikriva, kazniće se zatvorom od jedne do pet godina.

(2) Ko se bavi vršenjem delatnosti iz stava 1. ovog člana ili je delo izvršeno na organizovan način od strane više lica, kazniće se zatvorom najmanje tri godine.

9.2.3. Zasnivanje ropskog odnosa i prevoz lica u ropskom odnosu

Član 390

(1) Ko, kršeći pravila međunarodnog prava, stavi drugog u ropski ili njemu sličan odnos ili ga drži u takvom odnosu, kupi, proda, preda drugom licu ili posreduje u kupovini, prodaji ili predaji ovakvog lica ili podstiče drugog da proda svoju slobodu ili slobodu lica koje izdržava ili o kojem se stara, kazniće se zatvorom od jedne do deset godina.

(2) Ko prevozi lica koja se nalaze u ropskom ili njemu sličnom odnosu iz jedne zemlje u drugu, kazniće se zatvorom od šest meseci do pet godina.

(3) Ko delo iz st. 1. i 2. ovog člana učini prema maloletnom licu, kazniće se zatvorom od pet do petnaest godina.

U glavi 18. Krivičnog zakonika Republike Srbije krivičnim delima protiv polne slobode odredbama člana 184. i člana 185. sankcionisani su i posebni oblici trgovine decom.

Takođe, u glavi 19. predviđena su krivična dela protiv braka i porodice, a odredbom člana 193. krivično delo zapuštanje i zlostavljanje maloletnog lica u kome ima elemenata trgovine decom.

Od 1. januara 2006. godine stupio je na snagu Zakon o programu zaštite učesnika u krivičnom postupku kojim se bliže uređuju uslovi i postupak za pružanje zaštite i pomoći učesnicima u krivičnom postupku i njima bliskim licima, koji su usled davanja iskaza ili obaveštenja značajnih za dokazivanje u krivičnom postupku izloženi opasnosti po život, zdravlje, fizički integritet, slobodu ili imovinu, kao i Zakon o maloletnim učiniocima krivičnih dela i krivičnopravnoj zaštiti maloletnih lica, koji će imati poseban značaj sa aspekta zaštite dečijih prava i sprovođenja principa Konvencije UN o pravima deteta, kao i dva fakultativna protokola: o prodaji dece, dečijoj pornografiji i dečijoj prostituciji i o učešću dece u oružanim sukobima.

9.3. Pomoć i zaštita žrtava

Fenomen trgovine ljudima posebno pogađa žene i decu kao posledica nove društvene i političke realnosti. Takozvana "feminizacija siromaštva", tj. slaba zastupljenost žena i njihova diskriminacija na tržištu rada, naročito je karakteristična za zemlje u periodu tranzicije. Ovo, zajedno sa restriktivnom imigracionom politikom zapadnoevropskih zemalja i militarizacijom regiona u prethodnom periodu, jedan je od najčešćih uzroka trgovine ženama na Balkanu.

Broj žrtava, tj. obim i karakteristike trgovine ljudima je gotovo nemoguće utvrditi sa apsolutnom tačnošću. Ovo je delom posledica nepostojanja zajedničkih kriterijuma svih aktera u borbi protiv trgovine ljudima za identifikaciju žrtava, ali i posledica nepostojanja objedinjenog sistema sakupljanja podataka, koji bi se primenjivao uz obavezu poštovanja privatnosti i identiteta žrtava.

Od osnivanja Skloništa za žrtve trgovine ljudima (januar 2002. godine) od strane radnika Ministarstva unutrašnjih poslova prepoznato je i u sklonište smešteno ukupno 190 žrtava trgovine ljudima, od čega 39 domaćih državljana i 151 strani državljanin/ka.

Broj otkrivenih žrtava trgovine ljudima od strane policije i smeštenih u Sklonište za
 žrtve trgovine ljudima
 - prema državljanstvu -

Godina	2002.	2003.	2004.	2005.	Ukupno
Rumunija	32	15	7	3	57
Moldavija	13	18	4	8	43
Ukrajina	10	8	10	6	34
SCG			16	23	39
Rusija	4	1		1	6
Gruzija			2		2
Bugarska	1		1	1	3
BiH		1			1
Albanija			1		1
Hrvatska			1	1	2
Irak			1		1
Kongo				1	1
Ukupno smešteno	60	43	43	44	190

U cilju zaštite prava i interesa žrtava, Republika Srbija je potpisala Izjavu o obavezama na Ministarskom forumu Pakta stabilnosti održanog u Tirani 2002. Potpisivanjem ove izjave Ministarstvo unutrašnjih poslova obavezalo se da će legalizovati status i garantovati produžetak boravka stranim državljanima žrtvama trgovine ljudima do završetka njihovog oporavka, a u cilju obezbeđivanja njihovog svedočenja protiv trgovaca ljudima, i time efikasnijeg prekidanja mreže ovog vida organizovanog kriminala.

Imajući u vidu pomenute standarde zaštite žrtava trgovine ljudima, kao i međunarodne obaveze naše zemlje, 2004. godine ministar unutrašnjih poslova je doneo Instrukciju o uslovima odobrenja privremenog boravka stranim državljanima žrtvama trgovine ljudima.²⁸ Prema ovoj instrukciji, organ unutrašnjih poslova, nadležan prema mestu boravka žrtava, može odobriti privremeni boravak iz humanitarnih razloga stranim državljanima za koje Služba za koordinaciju zaštite žrtava trgovine ljudima²⁹ proceni da im treba pružiti zaštitu i tretman kao žrtvama trgovine ljudima.

Žrtvi trgovine ljudima može se odobriti privremeni boravak iz humanitarnih razloga u trajanju od:

- 3 meseca, u cilju pružanja zaštite i pomoći u oporavku i povratku u zemlju porekla ili prethodnog prebivališta;
- 6 meseci ukoliko saraduje sa organima vlasti u otkrivanju krivičnih dela i izvršilaca;
- jedne godine ukoliko aktivno učestvuje u sudskom postupku kao svedok ili oštećeni, kao i u slučaju kada to zahtevaju razlozi njene lične bezbednosti.

U cilju suzbijanja trgovine ljudima, za poslednjih pet godina Ministarstvo unutrašnjih poslova je podnelo ukupno 182 krivične prijave protiv 250 lica zbog izvršenja 294 krivična dela u vezi sa trgovinom ljudima.

---

²⁸ Dana 5. jula 2004. godine ministar unutrašnjih poslova doneo je Instrukciju o uslovima za odobrenje privremenog boravka stranim državljanima žrtvama trgovine ljudima, a na osnovu člana 101. Zakona o kretanju i boravku stranaca i međunarodnih obaveza koje je naša zemlja preuzela.

²⁹ Služba za koordinaciju zaštite žrtava trgovine ljudima osnovana je 1. marta 2004. pri Zavodu za vaspitanje dece i omladine u Beogradu koji je u nadležnosti Ministarstva rada, zapošljavanja i socijalne politike.

Zaključak

Trgovina ljudima, pored trgovine oružjem i narkoticima, predstavlja najunosniju granu organizovanog kriminaliteta i predstavlja najgrublji oblik kršenja ljudskih prava. Smatra se da čak 27.000.000 živi u nekom obliku ropstva. Razvoj ljudskog društva, tehnički i tehnološki napredak, globalizacija paradoksalno stvaraju sve dublji jaz između bogatih i siromašnih, a ta činjenica direktno utiče na ekspanziju trgovine ljudima u sadašnjem obliku.

Trgovina ljudima i organizovani kriminalitet uopšte predstavljaju skoro savršen oblik organizacije koja ni jedan segment svog delovanja ne prepušta slučaju, počev od odabira članova pa do koruptivnih aktivnosti i metoda legalizovanja prljavo stečenog kapitala. Jako bitna karakteristika organizovanog kriminaliteta, koja mu omogućava dugovečnost i uspešnost, jeste brza sposobnost prilagođavanja novonastalim situacijama. Za uspešnu borbu protiv trgovine ljudima prije svega treba da sazri svest kako pojedinca tako i zajednice. Trgovina ljudima predstavlja grub oblik zloupotrebe i povrede prava svakog živog bića, a svaki čovek na osnovu toga da je slobodno i dostojanstveno biće ima pravo da od države zahteva apsolutnu zaštitu od svih oblika zloupotrebe. Sve mere prevencije treba da ugrade posebne mehanizme za sprečavanje, prepoznavanje i oštro sankcionisanje trgovine ljudima, kao i da omoguće pružanje pomoći i aktivne podrške žrtvama s ciljem njihove rehabilitacije i ponovnog uključivanja u društvene tokove.

Jako bitna činjenica je saradnja na međunarodnom nivou. Ta saradnja mora biti konstantna i dobro usmerena jasnim problemima. U toj saradnji treba uključiti kako organe bezbednosti, vladine kancelarije i nevladine organizacije. Stalna razmena informacija može pomoći uspešnom preventivnom radu i presecanju kanala krijumčarenja. Bez saradnje i timskog rada suprotstavljanje ovom problemu je jako teško.

Literatura

1. L. Milanović, B. Lajović, D. Barjaktarović, B. Radosavljević, *Priručnik za obrazovni sistem – zaštita učenika od trgovine ljudima*, Beograd, 2016, str. 13.
2. S. Mijalković, *Teorijsko određenje pojma trgovine ljudima*, *Nauka, bezbednost, policija*, br. 2-3, Vol. 9, str. 177.
3. D. Jovašević, *Leksikon krivičnog prava*, Beograd, 2011, str. 765.
4. *Rimski statut Međunarodnog krivičnog suda*, *Sl. list SRJ – Međunarodni ugovori*, br. 5/2001, čl. 5.
5. S. Mijalković, *Trgovina ljudima kao oblik organizovanog kriminala – osnovna fenomenološka obeležja*, *Nauka, bezbednost, policija*, br. 1, Vol. 11, str. 113-114.
6. L. Milanović, B. Lajović, D. Barjaktarović, B. Radosavljević, *Priručnik za obrazovni sistem – zaštita učenika od trgovine ljudima*, op. cit. str. 19-20
7. S. Čopić, V. Nikolić Ristanović, *Krivično delo trgovine ljudski bićima-međunarodni dokumenti, savremena zakonska rešenja i Krivični zakon SR Jugoslavije*, *Temida*, Beograd, br. 1, 2002., str. 38-43
8. D. Jovašević, *Međunarodno krivično pravosuđe – između prava, pravde, pomirenja i prava žrtava*, *Vojno delo*, br. 4, Vol. 63, str.73.
9. D. Jovašević, *Leksikon krivičnog prava*, Beograd, 2011, str. 243.
10. D. Doležal, *Prevenција trgovanja ljudima*, *Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci*, br. 2, Vol. 28, , str. 1405.
11. Internet prezentacija MUP-a R.Srbije: www.mup.rs/cms_lat/sadrzaj.nsf/trgovina-ljudima,hPristup 10.07.2014.
12. Мижалковић, С.; „Осврт на облике и правце развоја међународних полицијске сарадње”, стр.189-190
13. Internet stranica, *Nezavisne novine*: www.nezavisne.com/dogadjaji/vijesti/47623/Gradjevinski-radnici-izBiHzarobljeni-u-Azerbejdzanu.html.Pristup 15.07.2014.
14. <http://www.stabilitypact.org/trafficking/default.asp>
15. Bjelica, J., „ Trgovina ljudima na balkanu”, *Tipografski puls*, Zemun, 2009
16. Lalić V., Kešetović Ž., „Antropologija seksualne eksploatacije“, *TEMIDA*, 2009

17. *Konstantinović-Vilić S., Nikolić-Ristanović V., Kostić M., „Kriminologija“, Pelikan PRINT, Niš, 2009.*
18. *Stanić D., „Revija za bezbednost“, stručni časopis o korupciji i organizovanom kriminalu broj 7, Beograd, 2008 .*
19. *Bechard, Andrea Barton and David Moretti, „The Berlin Turnpike: A True Story of Human Trafficking in America“, 2011*
20. *Lloyd R., “Girls Like Us: Fighting for a World Where Girls Are Not for Sale, an Activist Finds Her Calling and Heals Herself”, 2011.*
21. *Žegarac N., Bucal A., Gvozden U., „Ničija deca-trgovina decom u Srbiji i Crnoj Gori“, Centar za evaluaciju, testiranje i istraživanje, Beograd, 2005.*
22. *Nikolić-Ristanović V., „Trgovina ženama u Srbiji i okolnim zemljama, obim karakteristike i uzroci“, Temida br. 1, Beograd,2011.*
23. *Milić D., „Revija za bezbednost“, stručni časopis o korupciji i organizovanom kriminalu, broj 3, Beograd, 2009.*
24. *Grujić M., „Eksploatacija žrtava trgovine ljudima“, Pravne teme br.3, Univerzitet u Novom Pazaru, Novi Pazar, 2002.*
25. *Betten L., “International Labour Law, Kluwer”, Deventer-Boston, 1993*

Sažetak i ključne reči

Pravni aspekti trgovine ljudima obuhvataju širok spektar aktivnosti usmerenih ka suzbijanju ovog zločina. Međunarodna saradnja igra ključnu ulogu u razmeni informacija, obuci i koordinaciji napora u borbi protiv trgovine ljudima. Pravni okviri, kao što su nacionalni zakoni i međunarodni instrumenti, definišu krivična dela povezana sa trgovinom ljudima i propisuju kazne za počinioce. Primena zakona je od suštinskog značaja za identifikaciju, hapšenje i procesuiranje.

Takođe je važno obezbediti adekvatnu podršku žrtvama, uključujući pristup sigurnom smeštaju, medicinskoj pomoći, pravnoj pomoći i psihološkoj podršci.

Istraživanje o trgovini ljudima je ključno za bolje razumevanje ovog fenomena, identifikaciju trendova i efikasnije mere borbe protiv trgovine ljudima.

Predmet istraživanja je detaljna analiza pojma trgovine ljudima i različitih oblika iskorištavanja koji se javljaju, kao što su seksualna eksploatacija, prisilni rad i trgovina organima.

Fokusiraću se na pravne aspekte trgovine ljudima, uključujući međunarodne konvencije, nacionalne zakone i regulative koje se odnose na prevenciju, suzbijanje i kažnjavanje ovog zločina.

Značaj istraživanja rada je u razumijevanju kompleksnosti trgovine ljudima i pravnih mehanizama koji su uspostavljeni kako bi se borili protiv ovog zločina.

Cilj mog istraživanja je pružiti dublje znanje o trgovini ljudima.

Osnovne hipoteze koje ću istražiti u radu su da je trgovina ljudima globalni problem koji zahteva koordinirane međunarodne napore, da su pravni instrumenti ključni za suzbijanje trgovine ljudima i zaštitu žrtava, te da je potrebno kontinuirano unapređivanje pravnih okvira kako bi se adekvatno odgovorilo na izazove ovog zločina.

Ključne reči: trgovina ljudima, pravni aspekti, međunarodne konvencije, nacionalni zakoni, regulative, analiza, borba protiv trgovine ljudima, mehanizmi, nedostaci, poboljšanja.

Concepts and forms of human trafficking – legal aspects

Summary and key words

Legal aspects of human trafficking include a wide range of activities aimed at suppressing this crime. International cooperation plays a key role in the exchange of information, training and coordination of efforts in the fight against human trafficking.

Legal frameworks, such as national laws and international instruments, define criminal offenses related to human trafficking and prescribe penalties for perpetrators. Law enforcement is essential for identification, arrest and prosecution. Takođe je važno obezbediti adekvatnu podršku žrtvama, uključujući pristup sigurnom smeštaju, medicinskoj pomoći, pravnoj pomoći i psihološkoj podršci.

Research on human trafficking is crucial for better understanding of this phenomenon, identification of trends and more effective anti-trafficking measures.

The subject of the research is a detailed analysis of the concept of human trafficking and the various forms of exploitation that occur, such as sexual exploitation, forced labor and organ trafficking.

I will focus on the legal aspects of human trafficking, including international conventions, national laws and regulations related to the prevention, suppression and punishment of this crime.

The importance of research work is in understanding the complexity of human trafficking and the legal mechanisms that have been established to fight this crime.

The goal of my research is to provide deeper knowledge about human trafficking.

The basic hypotheses that I will explore in the paper are that human trafficking is a global problem that requires coordinated international efforts, that legal instruments are key to combating human trafficking and protecting victims, and that continuous improvement of legal frameworks is necessary in order to adequately respond to the challenges of this crime. .

Keywords: human trafficking, legal aspects, international conventions, national laws, regulations, analysis, fight against human trafficking, mechanisms, shortcomings, improvements

Biografija autora

Milan Đorđević je rođen 04.07.1992. godine u Leskovcu, gde je završio osnovnu školu “Josif Kostić” kao nosilac Vukove diplome. U Leskovcu je završio i srednju tehničku školu “Rade Metalac”. Osnovne akademske studije je završio na pravnom fakultetu Univerziteta u Nišu 2019. godine sa prosečnom ocenom 8,21. Iste godine je upisao master akademske studije na pravnom fakultetu Univerziteta u Nišu, na smeru “Unutrašnji poslovi”. Te godine je započeo staž advokatskog pripravnika u advokatskoj kancelariji advokata Zorana Pešića iz Niša. Tokom osnovnih akademskih studija je učestvovao u programu pravne klinike za antidiskriminaciono pravo, i uspešno prošao obuku za isti. Tokom studije je obavljao stručnu praksu u više advokatskih kancelarija u Leskovcu. Tokom 2022. Godine je položio pravosudni ispit. U martu mesecu 2023. Godine je postao advokat, i na taj način postao punopravni član advokatske komore Niša. Njegova uža specijalnost u advokaturi jesu oblasti radnog prava, građanskog prava, naslednog prava, i druge.

IZJAVA O ISTOVETNOSTI

ŠTAMPANOG I ELEKTRONSKOG OBLIKA MASTER RADA

Ime i prezime autora master rada: Milan Đorđević

Naslov master rada: **Pojam i oblici trgovine ljudima – pravni aspekti**

Mentor: Prof. dr Predrag Dimitrijević

Izjavljujem da je elektronski oblik master rada u pdf formatu istovetan štampanom obliku, koji sam predao Pravnom fakultetu Univerziteta u Nišu.

U Nišu, _____

Potpis autora

_____

IZJAVA O AUTORSTVU I ODOBRAVANJU OBJAVLJIVANJA MASTER RADA

Izjavljujem da je master rad, pod naslovom **Pojam i oblici trgovine ljudima – pravni aspekti**,

prijavljen i odbranjen na Pravnom fakultetu Univerziteta u Nišu:

- rezultat sopstvenog istraživačkog rada;
- da ovaj master rad u celini, niti u delovima, nisam prijavljivao na drugim fakultetima, niti univerzitetima;
- da nisam povredio autorska prava, niti zloupotrebio intelektualnu svojinu drugih lica.

Dozvoljavam da se ovaj master rad čuva u biblioteci i objavi na sajtu Pravnog fakulteta Univerziteta u Nišu, sa podacima o datumu odbrane i komisiji pred kojom je rad branjen.

Autor master rada: Milan Đorđević

U Nišu, _____

Potpis autora

_____